

КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ:

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

У НОМЕРІ:

- **СУСПІЛЬНА ДУМКА**

- ✓ *Нариси майбутньої Конституції України*

- ✓ *Трудові відносини під час війни*

- **ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР**

- ✓ *Громади – оплот України.
Як децентралізація dbaє про перемогу*

№ 3 березень 2022

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:
ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ
№ 3 (94) 2022**

(28 лютого - 31 березня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів

Додаток до журналу
«УКРАЇНА: ПОДІЇ, ФАКТИ, КОМЕНТАРІ»

Редакційна колегія:

Л. Дубровіна, член-кореспондент НАН України, генеральний директор НБУВ
(головний редактор);

Ю. Половинчак, керівник НЮБ (заступник головного редактора);

Н. Іванова, зав. аналітично-прогностичного відділу НЮБ;

В. Бондаренко, ст. наук. співроб. НЮБ.

Заснований у 2014 році
Видається один раз на місяць

Передрук – тільки з дозволу редакції

З повнотекстовою версією видання
можна ознайомитись на сайті
Центру досліджень соціальних комунікацій
nbuviar.gov.ua

ЗМІСТ

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	3	ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	27
КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ	6	ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР	29
Закон і Бізнес: Трудові гарантії українців суттєво скоротять	11	<i>Колісник В.</i>	
СУСПІЛЬНА ДУМКА	13	РОСІЯ ВЖЕ ПЕРЕВЕРШИЛА НАЦИСТСЬКИЙ ТРЕТІЙ РЕЙХ, ПІДСТУПНО НАНОСЯЧИ РАКЕТНО-БОМБОВІ УДАРИ ПО УКРАЇНІ (до суддів та правознавців)	29
<i>М. Бутіна, Юрліга: Воєнний стан в Україні: що варто знати населенню України?</i>	13	<i>Головатий С.</i>	
<i>С. Сорока, Українська правда: Нариси майбутньої Конституції України</i>	16	<i>Я проти нової Конституції (інтерв'ю східноєвропейському бюро Report)</i>	33
<i>М. Лебедь, Дзеркало тижня: Мирний договір за результатами референдуму: чому цього не буде</i>	18	<i>Ганущак Ю.</i>	
<i>К. Цветкова, Закон і Бізнес: Трудові відносини під час війни: 9 положень нового закону</i>	21	Громади – оплот України. Як децентралізація дбає про перемогу	35
<i>М. Солдатенко, Д. Солдатенко, Європейська правда: Перше рішення з Гааги: що означає наказ Суду ООН у справі проти Росії щодо «геноциду»</i>	23	КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	
<i>Є. Чижик, Дзеркало тижня: WSJ: Остерігайтеся фальшивого миру в Україні</i> ..	26	Білорусь	37

НОВИНИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Український народє!!!

В умовах воєнної агресії з боку Російської Федерації проти нашої держави та запровадженого воєнного стану Конституційний Суд України продовжує виконувати свої конституційні функції.

Судді Конституційного Суду України вірні присязі служіння УКРАЇНСЬКОМУ НАРОДОВІ та готові забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, утворюючи права та свободи людини.

Сьогодні ми всі єдині в захисті України. Перемога за нами! Слава нашим захисникам!

Слава Україні!

Героям слава!

Судді Конституційного Суду України *(Офіційний вебпортал Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/ukrayinskyu-narode>). – 2022. – 1.03).*

Верховна Рада продовжила воєнний стан в Україні з 26 березня ще на 30 діб, повідомляє «Українська правда». Правовий режим діє з 24 лютого – дня, коли Росія, обстрілявши українські міста ракетами, вдерлася до нашої країни з кількох напрямків.

Під час дії воєнного стану можуть запроваджуватися такі заходи:

Заборона змін до Конституції, проведення виборів, референдумів;

Допускаються цензура, трудова повинність для працездатних осіб;

Можлива заборона політичних партій, якщо їхня діяльність загрожує суверенітету країни;

Можливі вилучення майна на потреби оборони та евакуація населення з небезпечних ділянок.

Особливий правовий режим передбачає розширення повноважень державних органів та водночас обмежує конституційні права і свободи людей та інтереси юридичних осіб *(Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/vojennij-stand-v-ukrajini-prodovzhili-na-misjats-zmi.html>). – 2022. – 15.03).*

Президент України В. Зеленський заявив, що формат компромісів у переговорах із Росією вирішуватиме народ. На розсуд народу, зокрема, президент пропонує винести питання окупованих РФ Донбасу і Криму.

«Остаточні компроміси на переговорах між Україною та Росією буде вирішувати всеукраїнський референдум. Це стосується питань гарантій безпеки, тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму», – зазначив він в інтерв'ю «Суспільному».

На думку Зеленського, оскільки перспектива членства у НАТО для України зараз є нечіткою, домовлятися про гарантії безпеки можна було б з окремими країнами-членами Альянсу.

«Відповідь же дуже проста. Ми всі вже розуміємо. Нас не беруть (у НАТО – ред.), тому що бояться Росію. Ось і все. І нам треба заспокоїтись, сказати що, «окей, інші гарантії безпеки». Є країни НАТО, які хочуть бути гарантами безпеки, які готові робити все те, що повинен був би робити Альянс, якби ми були членами Альянсу. І я вважаю що це нормальний компроміс», – пояснив В. Зеленський.

Отже, за словами президента, у питаннях гарантій безпеки ітиметься про конституційні зміни та зміни українського законодавства.

«Я пояснював усім переговорним групам; ми нікуди не дінємось, ми прийдемо до референдуму. Народ повинен буде сказати і дати відповідь на ті чи інші формати компромісів. А ось якими вони будуть – це вже питання нашої розмови і розуміння між Україною і Росією. Тому у будь-якому випадку я готовий піти на все, якщо моя ця хода буде з нашим народом», – додав він.

Згідно із законом «Про всеукраїнський референдум», референдум щодо зміни території має призначати Верховна Рада, президент призначає референдум або за народною ініціативою, або щодо змін у «захищені» статті Конституції.

Політолог Роман Шрайк припускає, що ініціативу Президента можна було б реалізувати шляхом референдуму за народною ініціативою, однак зібрати 3 млн підписів у 16 областях під

час війни, коли в 11 регіонах є російські війська, практично неможливо. Крім того, проводити референдум щодо змін у Конституцію під час дії воєнного стану заборонено (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/POLITICS/format-kompromisiv-u-perehovorakh-iz-ahresorompohodzhuvatimetsja-na-referendumi-zelenskij.html>). – 2022. – 21.03).

21 березня на позачерговому засіданні Генеральної асамблеї Європейської федерації національних мовних інституцій (EFNIL) одногослосно прийнято рішення про надання Україні статусу асоційованого члена EFNIL.

Членство в EFNIL надасть Україні можливість формувати стратегію законодавчого захисту української мови як майбутньої мови ЄС.

EFNIL об'єднує національні мовні інституції країн-членів ЄС.

Серед основних завдань:

- контроль за виконанням мовного законодавства,
- захист державних мов,
- збір матеріалів про мовну політику в ЄС,
- заохочення до вивчення офіційних європейських мов задля мовного та культурного розмаїття в ЄС.

“Сьогодні фронт боротьби за Україну – це і фронт утвердження української мови. Тому для нас велика честь приєднатися до континентальної родини мовних інституцій. Адже членство в EFNIL надасть Україні можливість формувати стратегію законодавчого захисту української мови як майбутньої мови ЄС. У цей непростий для України час нам дуже важлива підтримка провідних мовних інституцій Європи – наших міжнародних партнерів”, – наголосив Уповноважений із захисту державної мови Т. Кремень.

Президент EFNIL, пані Сабіна Кірчмайєр, привітала приєднання України до родини EFNIL, відзначивши важливість цього кроку в історичний для держави та Європи момент. Вона висловила сподівання на поглиблення взаємин Секретаріату Уповноваженого з організаціями – членами EFNIL задля розвитку головних цілей і завдань організації.

За словами Т. Кременя, боротьба за мову – це і боротьба за самоідентичність української нації. “Тому свідомий перехід наших співгромадян на українську мову, ефективний захист інформаційного поля, всебічний розвиток мови – це захист національних інтересів, протидія країні-агресору та боротьба за нашу Незалежність”, – зазначив Т. Кремень (*Юридична газета* (<https://yur-gazeta.com/golovna/ukrayinu-priynyali-do-movnogo-prostoru-es.html>). – 2022. – 22.03).

КСУ ініціює припинення членства КС Росії та КС Білорусі в Усесвітній конференції конституційного правосуддя (WCCJ).

Цими днями минуло рівно вісім років відтоді як Московська держава вперше здійснила акт агресії проти України: наприкінці лютого 2014 року Росія незаконно анексувала Крим та місто Севастополь як невіддільні частини території України, у такий спосіб учинивши злочин за міжнародним правом.

До тогочасних дій на порушення державного суверенітету та територіальної цілісності України долучився Конституційний Суд Російської Федерації, ухваливши Постанову від 19 березня 2014 року № 6-П як юридичний інструмент виправдання здійсненого Російською Федерацією злочину. Таку дію Конституційного Суду Російської Федерації свого часу засудили президенти конституційних судів України, Литви, Польщі, Молдови, Грузії та Кіпру в рамках роботи Конференції європейських конституційних судів (Спільна заява щодо дотримання територіальної цілісності та міжнародного права при здійсненні конституційного правосуддя. Батумі, 10 вересня 2015 року).

Своїм актом Конституційний Суд Російської Федерації дав зелене світло керівництву Московської держави на подальші акти агресії проти України, що вісім років потому стало реальністю. Так, черговим актом агресії проти України стало визнання Росією незалежності самопроголошених «республік» в неконтрольованих українською владою частинах Донецької та Луганської областей України. Подальше порушення державного

суверенітету й територіальної цілісності України відбулося внаслідок розпочатого 24 лютого 2022 року широкомасштабного нападу Росії на Україну.

Натепер Московська держава – це не лише держава-агресор, а держава-терорист. Явним є те, що її збройна агресія проти України не лише невинно продовжується, а й посилюється. У результаті цього за міжнародним правом злочину вбито не лише велике число українських військовиків, а й понад 2000 зовсім невинних цивільних осіб, зокрема літніх людей та дітей. Такими є наслідки поведінки держави-терориста.

Проте Московська держава не єдина, хто веде війну в Україні. Республіка Білорусь як політично-військовий сателіт Російської Федерації надає допомогу в розміщенні війська та озброєння російських збройних сил на своїй території, тим самим сприяє досягненню цілей Росією в поневоленні України.

Від найпершого дня нового етапу війни Росії проти України – 24 лютого 2022 року – безпосередньо з території Республіки Білорусь систематично в порушення норм міжнародного гуманітарного права під час ведення бойових дій ведеться обстріл ракетними ударами військових і цивільних об'єктів України, що призводить до масових жертв.

Конституційний Суд Республіки Білорусь є елементом усієї системи органів публічної влади цієї держави, рішеннями, діями та бездіяльністю яких у порушення загально визнаних принципів міжнародного права забезпечується безпосереднє сприяння збройній агресії проти України з території Республіки Білорусь. Ураховуючи викладене та керуючись нормами чинного законодавства України, Конституційний Суд України своєю Постановою від 2 березня 2022 року № 3-п/2022 припинив дію Меморандуму про співробітництво між Конституційним Судом України та Конституційним Судом Республіки Білорусь від 22 липня 2008 року.

Засновуючись на тому, що мета створення органів конституційного контролю на території будь-якого континенту нашого світу полягає в забезпеченні не лише верховенства конституції

та її безпосередньої дії на території відповідної держави, а також і передовсім у тому, щоб забезпечити відповідність державної діяльності приписам засадничого закону, утвердження ідеалів правовладдя й людських прав, вважаю, що подальше членство цих судів у Всесвітній конференції конституційного правосуддя не є припустимим у світлі цілей Конференції, визначених статтею 1 її Статуту, а тому прошу розглянути питання про припинення членства Конституційного Суду Російської Федерації та Конституційного Суду Республіки Білорусь у Всесвітній конференції конституційного правосуддя порядком статті 9 Статуту Конференції.

Акти агресії та спричинені ними масові вбивства не можуть залишатися не караними.

Виконувач обов'язків Голови Конституційного Суду України Сергій Головатий (*Офіційний вебпортал Конституційного суду України* (<https://ccu.gov.ua/bizhuchyy-ryadok/ksu-iniciyuye-prypynennya-chlenstva-ks-rosiyi-ta-ks-bilorusi-v-usesvitniy>). – 2022. – 4.03).

За офіційним повідомленням Президентки Конституційного Суду Республіки Молдова пані Домніки Маноле, що натепер головує в Конференції європейських конституційних судів (КЄКС), яке надійшло на адресу Конституційного Суду України 15 березня стосовно результатів письмового голосування членів КЄКС з питань, що їх ініціював Конституційний Суд України у своєму зверненні від 01.03.2022 разом з органами конституційного судочинства інших країн <https://ccu.gov.ua/povyna/ksu-prosy-t-konferenci-yu-yevropeyskyh-konstytuciynyh-sudiv-cess-pozbavytychlenstva-ks>, Конституційний Суд Республіки Білорусь позбавлено членства в КЄКС.

Окрім цього, Голову КС РФ Валерія Зорькіна вилучено з числа ключових доповідачів на 5-му Конгресі Всесвітньої конференції конституційного правосуддя, що має відбутися 4-7 жовтня ц.р.

Як раніше повідомлено, 10 березня цього року, Конституційний Суд Російської Федерації втратив членство в Конференції європейських конституційних судів (КЄКС)

<https://ccu.gov.ua/novyna/ks-rf-vtratyv-chlenstvo-v-kyeks> (Офіційний вебпортал Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/bizhuchyy-ryadok/konstytuciynyy-sud-bilorusi-vtratyv-chlenstvo-v-kyeks-golovu-ks-rosiyi-v-zorkina>)). – 2022. – 16.03).

КОНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

Рада суддів України оприлюднила рекомендації роботи судів в умовах воєнного стану. Документ розміщений на офіційному сайті РСУ, передає «Закон і Бізнес».

Наводимо повний текст.

1. Виходячи з поточної ситуації у відповідному регіоні, визначити особливості роботи суду. Зазначене рішення ухвалювати зборами суддів (за можливості, включно із використанням будь-яких засобів зв'язку дистанційно) У разі неможливості скликати і провести збори – відповідні рішення ухвалювати головою суду або особою, що виконує його обов'язки.

2. При визначенні умов роботи суду у воєнний час, керуватися реальною поточною обстановкою, що склалася в регіоні.

Роз'яснити судам, що на рівні областей створені оперативні штаби, які координують діяльність системи правосуддя та правоохоронних органів у відповідному регіоні (на рівні військових адміністрацій в областях, голів апеляційних судів та ТУДСА). Рекомендувати при прийнятті рішень щодо умов роботи суду узгоджувати їх з такими штабами, виходячи з можливості забезпечення організаційних питань роботи суду та здійснення процесуальної діяльності.

У випадку загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів оперативно приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення судочинства певним судом до усунення обставин, які зумовили припинення розгляду справ. Інформувати про такі рішення оперативні штаби, Верховний Суд, Раду суддів України, ДСА України.

3. Визначити відповідальну особу, яка має забезпечити актуальний облік працівників апарату та суддів, з урахуванням визначеної форми роботи суду (дистанційної тощо).

Щоденно збирати інформацію про фактичне місцезнаходження суддів та працівників

апаратів судів, з'ясувати причини відсутності на роботі або причини неможливості явки на роботу (передавати ці дані ТУ ДСА України, ДСА України).

Суддям та працівникам апаратів судів передавати інформацію про своє місцезнаходження, в тому числі й про вступ до сил територіальної оборони або лав Збройних сил України.

Рекомендувати працівникам судів та суддям, які не можуть здійснювати свої повноваження, в тому числі дистанційно, подавати заяви про відпустку (в тому числі і за власний рахунок), керівництву судів оперативно ці заяви задовольняти.

Керівництву судів оперативно видавати накази про перебування працівників апаратів судів та суддів у відпустці, про проходження служби у складі добровольчого формування Сил територіальної оборони Збройних Сил України, про проходження служби в Збройних силах України тощо;

До закінчення військового стану уникати видачі наказів про звільнення, про відрахування зі штату суду за порушення трудової дисципліни, прогул.

Незалежно від причин відсутності на роботі здійснювати табелювання роботи усіх працівників апаратів судів та суддів (за винятком підтверджених випадків тимчасової непрацездатності, перебування у відпустці, смерті тощо) з метою подальшої виплати заробітної плати та суддівської винагороди.

4. Усіх доступних працівників, по можливості, перевести на дистанційну роботу.

Визначити мінімальну кількість осіб, які повинні знаходитися у приміщенні суду упродовж робочого дня, чітко розподілити між ними обов'язки. Організувати чергування суддів та працівників апаратів судів.

Припинити проведення особистого прийому громадян керівництвом суду. Роз'яснювати громадянам можливість відкладення розгляду справ у зв'язку із воєнними діями та можливість розгляду справ в режимі відеоконференції.

Обмежити допуск в судові засідання осіб, які не є учасниками судових засідань.

5. По можливості відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів) та знімати їх з розгляду, зважати на те, що велика кількість учасників судових процесів не завжди мають змогу подати заяву про відкладення розгляду справи через задіяння до функціонування критичної інфраструктури, вступ до лав Збройних сил України, територіальної оборони, добровольчих воєнних формувань та інших форм протидії збройної агресії проти України, або не можуть прибути в суд у зв'язку з небезпекою для життя.

Справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження;

6. Виважено підходити до питань, пов'язаних з поверненням різного роду процесуальних документів, залишення їх без руху, встановлення різного роду строків, по можливості продовжувати їх щонайменше до закінчення воєнного стану.

7. Зосередитись виключно на проведенні невідкладних судових розглядів (взяття під варту, продовження строків тримання під вартою).

Вважати за неможливе відкладення судових засідань, на яких має розглядатись питання про обрання або продовження запобіжного заходу у виді тримання під вартою. У цих випадках суд (слідчий суддя) діє на підставі положень чинного кримінального процесуального законодавства.

8. Звернути увагу слідчих суддів, що у випадках, коли територіальну підслідність кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування змінено, а матеріали кримінальних проваджень через військові дії не було передано або передано не в повному обсязі, доцільно орієнтувати суди щодо однакового застосування положень ст. 199 КПК України, відповідно до яких слідчий

суддя насамперед зобов'язаний перевірити обставини, які свідчать про те, що заявлений ризик, передбачений ст. 177 КПК України, не зменшився, або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою. До вказаних обставин (ризиків) безумовно належить військова агресія проти України, яка суттєво обмежує можливості виконання органами влади своїх повноважень на певних територіях та якісно погіршує криміногенну обстановку.

9. Звернути увагу слідчих суддів на те, що за умов, коли всім іншим обставинам, які враховуються при вирішенні відповідних клопотань, судом вже була дана оцінка при обранні запобіжного заходу, формалізований підхід окремих судів щодо обов'язковості надання копій матеріалів провадження, інших додатків, які очевидно для суду не можуть бути надані через військові дії, або, наприклад, щодо неможливості використання судових рішень у формі, в якій їх внесено до Єдиного реєстру судових рішень (роздруківки з Реєстру) є нічим не виправданим та не відповідає вимогам, зокрема, ст.ст. 2, 7 КПК України.

За відсутності можливості завірення судового рішення печаткою та/або накладення штрих-коду, прийняття слідчим суддею такого рішення підтверджується фактом внесення його до Єдиного реєстру судових рішень (з даного приводу необхідно також інформувати відповідним листом пенітенціарну службу, для подальшого здійснення нею орієнтування адміністрацій слідчих ізоляторів та інших місць утримань осіб, відносно яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою).

На підставі ч. 6 ст. 9, ст. 7, п. 4 ч. 1 ст. 34 КПК України, зорієнтувати правоохоронні органи, що у разі зупинення роботи суду, який здійснював судові провадження, а так само у разі неможливості здійснювати відповідним судом правосуддя, зумовленої режимом воєнного стану, їм необхідно звертатися з клопотаннями до відповідних апеляційних судів або, за наявності підстав, до Верховного Суду, про зміну підсудності кримінальних проваджень (справ).

10. Якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може брати участь в судовому засіданні в режимі ВКЗ за допомогою технічних засобів, визначених КПК, як виняток допускати участь такого учасника в режимі ВКЗ за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в тому числі і власних.

У разі, якщо провадження розглядається колегіально і колегія суддів не може зібратись в одному приміщенні, то допустимий розгляд справ з різних приміщень судів, в тому числі з використанням власних технічних засобів.

11. Звернути увагу судів на необхідність брати на себе відповідальність, напрацьовувати відповідну судову практику, виходячи з реалій воєнного часу та необхідності дотримання загальних засад кримінального провадження (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/150714-robota_sudiv_v_umovah_voennogo_stanu_rekomendacii_rsu.html). – 2022. – 2.03).

Складнощі, які виникають із повноцінною реалізацією положень кримінального процесуального законодавства в умовах воєнного стану та збройної агресії, зумовили підготовку відповідних методичних роз'яснень судам України.

Верховним Судом надіслано лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», передає «Закон і Бізнес».

Його надіслано для врахування в роботі та доведення до відома суддів апеляційних судів та суддів судів першої інстанції.

Наводимо повний текст документу.

ВЕРХОВНИЙ СУД

03 березня 2022 року № 1/0/2-22

Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану

Шановні колеги, беручи до уваги окремі складнощі, які виникають із повноцінною реалізацією положень кримінального процесуального законодавства в умовах воєнного стану та збройної агресії, з метою забезпечення стабільного функціонування системи кримінальної юстиції на час відсічі збройної агресії і належного реагування на

випадки вчинення кримінально караних діянь у цих умовах, маючи абсолютну впевненість у неминучому успіху протидії посяганням на територіальну цілісність України,

Верховний Суд забезпечує суди й органи досудового розслідування необхідною методично-інформаційною допомогою.

1. У разі неможливості внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного державного реєстру досудових розслідувань і, відповідно, неможливості формування витягу із цього Реєстру інформація про реєстрацію кримінального правопорушення та початок досудового розслідування може бути підтверджена мотивованою постановою органу досудового розслідування про початок досудового розслідування, яка має містити всі відомості, визначені ст. 214 КПК України. Такий документ може вважатися належним підтвердженням початку досудового розслідування і підставою розгляду клопотань органу досудового розслідування.

2. Згідно із частиною першою ст. 615 КПК України на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 цього Кодексу, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109–114-1, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України, ці повноваження виконує відповідний прокурор.

При цьому таким прокурором є як прокурор, який здійснює повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні, так і його керівники.

Відповідні рішення можуть бути прийняті прокурором і в разі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо сукупності

вчинених підозрюваним злочинів, хоча б одним із яких є злочин, передбачений у ст. 615 КПК України.

В інших випадках, а саме за відсутності підстав для здійснення зазначених повноважень прокурором, він може звертатися до суду за місцем проведення слідчих (розшукових) дій.

Також у разі здійснення кримінального провадження щодо статей КК України, не внесених до переліку, передбаченого ст. 625 КПК України, прокурору доцільно змінити територіальну підслідність кримінального провадження і передати його в інший район, область, де функціонує суд.

3. Суди, здійснюючи правосуддя в умовах воєнного стану, мають зважати на те, що згідно зі ст. 12-2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи й установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, визначені Конституцією України й законами України, а також на те, що відповідно до ст. 26 цього Закону скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється.

4. Усі клопотання, які надходять на розгляд слідчих суддів, мають розглядатись у межах строків, установлених КПК України, однак за можливості – невідкладно.

5. У разі неможливості у визначений КПК України строк суддею (колегією суддів) розглянути клопотання про обрання або продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою його може бути передано на розгляд до іншого судді, визначеного в порядку, встановленому частиною третьою ст. 35 цього Кодексу, або розглянуто головуючим, а за його відсутності – іншим суддею зі складу колегії суддів, якщо справа розглядається колегіально.

6. За умови неможливості здійснення судом правосуддя, зумовленої режимом воєнного стану, прокурору, за наявності необхідних підстав, необхідно звертатися з клопотаннями до відповідних апеляційних судів або, за наявності підстав, до Верховного Суду про зміну підсудності кримінальних проваджень (справ) відповідно до положень ст. 34 КПК України.

7. Якщо через об'єктивні обставини учасник кримінального провадження не може брати участь у засіданні в режимі відеоконференцз'язку за допомогою технічних засобів, визначених КПК України, як виняток можна допускати участь такого учасника в режимі відеоконференцз'язку за допомогою інших засобів, при цьому треба звернути увагу на роз'яснення такому учаснику його процесуальних прав та обов'язків.

Також, ураховуючи об'єктивні обставини, як виняток, можна допускати розгляд клопотань щодо запобіжних заходів без участі підозрюваного, з належною мотивацією такої процедури розгляду.

8. У разі коли територіальну підслідність кримінальних правопорушень на стадії досудового розслідування змінено, а матеріали кримінальних проваджень через воєнні дії не було передано або передано не в повному обсязі, оцінюючи ризики, які обґрунтовують доцільність застосування запобіжних заходів загалом та тримання під вартою зокрема, слідчий суддя (суд) керується всіма наявними матеріалами клопотання про застосування (продовження) запобіжного заходу. Водночас як відповідний ризик суди мають ураховувати запровадження воєнного стану та збройну агресію в Україні.

9. При розгляді клопотань органів досудового розслідування суд використовує всі наявні документи і матеріали, зокрема й судові рішення у формі, в якій їх внесено до Єдиного державного реєстру судових рішень (роздруківки з Реєстру).

Вирішуючи питання про продовження запобіжного заходу, суд може зважати на попередню оцінку окремих фактичних обставин, здійснену ним при вирішенні попередніх клопотань у цьому кримінальному провадженні на підставі відповідних матеріалів, і не здійснювати надмірного витребування матеріалів у сторін кримінального провадження.

10. Слідчим суддям (суду) необхідно зважати на обставини воєнного стану та, за наявності необхідних для цього підстав, за клопотанням підозрюваного доречно ухвалювати рішення

про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання, якщо відповідне клопотання обгрунтовується бажанням використати кошти, передані в заставу, для їх подальшого внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для цілей оборони України.

Також, виходячи зі стану ведення воєнних дій, у місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного доречно розглядати питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання.

11. За відсутності можливості завірення судового рішення печаткою та/або накладення штрихкоду прийняття слідчим суддею такого рішення підтверджується фактом внесення його до Єдиного державного реєстру судових рішень (із цього приводу необхідно також інформувати відповідним листом пенітенціарну службу для подальшого інформування нею адміністрацій слідчих ізоляторів та інших місць утримань осіб, щодо яких застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою).

Голова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду С. Кравченко (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/150728-proces_y_umovah_viyini_rozlyasnennya_kks_verhovnogo_sudu.html)). – 2022. – 3.03).

Відсутність повноважного складу Вищої ради правосуддя, проблеми, пов'язані із запровадженням у країні воєнного стану, а також потреба забезпечення сталого функціонування судової влади змусили Верховну Раду делегувати частину повноважень ВРП до РСУ.

Парламент під час останнього засідання ухвалив Закон про внесення відповідних змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (на базі проєкту №7143), передає «Закон і Бізнес».

Установлено, що в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя, визначеного статтею 131 Конституції, Рада суддів України здійснює такі повноваження:

1) призначає на посаду без проведення конкурсу і звільняє з посади Голову Державної судової адміністрації України, його заступників;

2) приймає рішення про відрадження судді до іншого суду того самого рівня і спеціалізації та дострокове закінчення відрадження судді;

3) проводить перевірку повідомлень суддів про втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя, оприлюднює результати та ухвалює відповідні рішення;

4) вносить до відповідних органів чи посадових осіб подання про виявлення та притягнення до встановленої законом відповідальності осіб, якими вчинено дії або допущено бездіяльність, що порушує гарантії незалежності суддів або підриває авторитет правосуддя;

5) звертається до прокуратури та органів правопорядку щодо надання інформації про розкриття та розслідування злочинів, вчинених щодо суду, суддів, членів їх сімей, працівників апаратів судів, злочинів проти правосуддя, вчинених суддями, працівниками апарату суду;

6) затверджує Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положення, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), а також затверджує внесення змін до зазначених документів;

7) опубліковує у газеті «Голос України» та на вебпорталі судової влади України оголошення про створення та забезпечення функціонування відповідної підсистеми (модуля) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, а також оголошення про початок функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи у складі всіх необхідних для її повного функціонування підсистем (модулів).

Визначено, що у період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя її секретаріат здійснює організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Ради суддів України в частині виконання нею окремих повноважень Вищої ради правосуддя.

При цьому Рада суддів України здійснює відповідні повноваження до моменту обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти членів Вищої ради правосуддя та набуття Вищою радою правосуддя повноважень.

Також встановлено, що в період дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, введеного більш ніж у двох третинах областей України, та за умови відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя, повноваження, передбачені пунктом 55 Розділу XII Прикінцеві та перехідні положення Закону, здійснює Голова Верховного Суду або особа, яка виконує повноваження Голови Верховного Суду.

Секретаріат Вищої ради правосуддя при цьому здійснює організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Голови Верховного Суду або особи, яка виконує повноваження Голови Верховного Суду, в частині виконання зазначених повноважень Вищої ради правосуддя.

Голова Верховного Суду або особа, яка виконує повноваження Голови Верховного Суду, здійснює відповідні повноваження до моменту скасування або припинення дії правового режиму надзвичайного чи воєнного стану, введеного більш ніж у двох третинах областей України.

А в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя, визначеного статтею 131 Конституції України, до моменту обрання (призначення) щонайменше п'ятнадцяти членів Вищої ради правосуддя та набуття Вищою радою правосуддя повноважень:

1) кількість суддів у суді (крім Верховного Суду) визначає Державна судова адміністрація

України з урахуванням судового навантаження та в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів;

2) рішення про утворення територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та визначення їх кількості приймається Державною судовою адміністрацією України без погодження з Вищою радою правосуддя;

3) Служба судової охорони підзвітна та підконтрольна Державній судовій адміністрації України;

4) Голова Служби судової охорони, його заступники призначаються на посади без проведення конкурсу і звільняються з посад Головою Державної судової адміністрації України.

Установлено, що з метою забезпечення сталого функціонування судів у період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України:

1) рішення про відрядження суддів до іншого суду того самого рівня і спеціалізації, рішення про дострокове закінчення відрядження судді ухвалюється без подання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;

2) положення абзацу другої частини другої статті 55 Закону щодо граничного строку відрядження судді не застосовуються (*Закон і Бізнес* (https://zib.com.ua/ua/150900-rada_suddiv_ukraini_otrimae_povnovazhennya_vrp_-_zakon.html). – 2022. – 16.03).

Закон і Бізнес: Трудові гарантії українців суттєво скоротять

60 годин роботи на тиждень, затримки у виплаті зарплати та відпустка без її збереження... На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачені статтями 43, 44 Конституції України.

У Верховній Раді зареєстрували проект Закону № 7160 від 14.03.2022 про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану. «Закон і Бізнес» наводить ключові положення законодавчої ініціативи.

Укладення трудового договору

При укладенні трудового договору в період дії воєнного стану умова про випробування при прийнятті на роботу може встановлюватися для будь-якої категорії працівників.

З метою оперативного залучення нових працівників до виконання роботи, а також усунення кадрового дефіциту та браку робочої сили, в тому числі внаслідок фактичної відсутності працівників, які внаслідок бойових дій евакуювалися в іншу місцевість, перебувають

у відпустках, простої, тимчасово втратили працездатність або доля яких тимчасово невідома, роботодавці можуть укласти з новими працівниками строкові трудові договори на період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

Переведення, зміна істотних умов праці

На період дії воєнного стану роботодавець має право перевести працівника на іншу роботу, не обумовлену трудовим договором, без його згоди (за виключенням переведення на роботу в іншу місцевість, де тривають активні бойові дії), якщо вона не протипоказана працівникові за станом здоров'я, лише для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій, а також інших обставин, які ставлять або можуть поставити під загрозу життя чи нормальні життєві умови людей, з оплатою праці за виконану роботу, але не нижчою, ніж середній заробіток за попередньою роботою.

На період дії воєнного стану норми КЗпП про двомісячний строк попередження працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються.

Розірвання договору

У зв'язку з веденням бойових дій в районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та загрозою для життя і здоров'я працівника, він може розірвати трудовий договір за власною ініціативою без двотижневого строку попередження (за винятком примусового залучення до суспільно-корисних робіт в умовах воєнного часу, а також якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах віднесених до критичної інфраструктури).

Роботодавець має право розірвати трудовий договір з працівником у зв'язку з ліквідацією підприємства, установи, організації, викликаною знищенням в результаті бойових дій усіх виробничих, організаційних або технічних потужностей або майна підприємства. Про таке звільнення працівник попереджається не пізніше ніж за 10 днів з виплатою вихідної допомоги у розмірі не менше середнього місячного заробітку.

На період дії воєнного стану допускається звільнення працівника з ініціативи роботодавця в період його тимчасової непрацездатності, а також у період перебування працівника у відпустці, крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною, із зазначенням дати звільнення, яка є першим робочим днем, наступним за днем закінчення тимчасової непрацездатності, зазначеним у документі про тимчасову непрацездатність, або першим робочим днем після закінчення відпустки, крім випадків.

Час роботи та відпочинку

Нормальна тривалість робочого часу працівників у період воєнного стану не може перевищувати 60 годин на тиждень (сьогодні це 40 годин). Для працівників, яким відповідно до законодавства встановлюється скорочена тривалість робочого часу, тривалість робочого часу не може перевищувати 50 годин на тиждень.

П'ятиденний або шестиденний робочий тиждень встановлюється роботодавцем за рішенням військового командування разом із військовими адміністраціями.

Час початку і закінчення щоденної роботи (зміни) визначається роботодавцем.

Тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин.

На період дії воєнного стану не застосовуються норми статті 53 (тривалість роботи напередодні святкових, неробочих і вихідних днів), частина перша статті 65, частини третя – п'ята статті 67 та статті 71 – 73 (святкові і неробочі дні) Кодексу законів про працю України.

Кадрове діловодство

На час воєнного стану організація кадрового діловодства та архівного зберігання кадрових документів здійснюється на розсуд роботодавця.

Робота в нічний час

На час воєнного стану не залучаються без крайньої необхідності до роботи в нічний час: вагітні жінки і жінки, що мають дітей віком до одного року, особи з інвалідністю, яким за

медичними рекомендаціями протипоказана така робота.

На час воєнного стану частини перша та друга статті 54 Кодексу законів про працю України не застосовуються.

Залучення до роботи деяких категорій працівників

На час дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які вигодовують дитину віком до одного року) на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах.

Працівники, які мають дітей (крім випадків визначених статтею 8 цього Закону), на час дії воєнного стану можуть залучатись до нічних і надурочних робіт, робіт у вихідні, святкові і неробочі дні, направлятися у відрядження за їх згодою.

Оплата праці

Заробітна плата виплачується на умовах визначених трудовим договором. У разі неможливості виплати заробітної плати через воєнні дії виплата заробітної плати може бути призупинена, до моменту відновлення можливості підприємства здійснювати основну діяльність.

Відпустки

На період воєнного стану щорічна основна оплачувана відпустка надається працівникам тривалістю 24 календарних дні.

На період воєнного стану роботодавець може відмовити працівнику у наданні будь

якого виду відпусток, крім відпустки у зв'язку вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною, якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах віднесених до критичної інфраструктури.

Протягом періоду воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати відпустку без збереження заробітної плати без врахування норм частини першої статті 26 Закону України «Про відпустки».

Призупинення дії трудового договору

Йдеться про тимчасове звільнення роботодавця від обов'язку забезпечувати працівника роботою і тимчасове звільнення працівника від обов'язку виконувати роботу за укладеним трудовим договором. Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин.

Дія трудового договору може призупинятися у зв'язку з військовою агресією проти України, що виключає можливість виконання ним роботи.

Відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового договору у повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію.

У разі схвалення закону у такій редакції його проекту, він діятиме протягом воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та втратить чинність з моменту припинення та скасування воєнного стану (**Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/150869-trudovi_garantii_ukrainciv_suttevo_skorotyat.html). – 2022. – 14.03**).

СУСПІЛЬНА ДУМКА

М. Бутіна, Юрліга: Воєнний стан в Україні: що варто знати населенню України?

Вранці 24 лютого ми всі прокинулися від страшних звуків та палаючого неба – російська федерація напала на нашу державу з метою її захоплення. Перші два дні наше населення намагалося облаштувати свої

домівки, поїхати до більш безпечного місця, зібрати всіх рідних та створити найбільш безпечні умови існування в умовах війни. У зв'язку з таким жорстоким вторгненням російських військ в Україну нашим головнокомандувачем

– Володимиром Зеленським було підписано Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022.

Давайте розглянемо найпоширеніші питання, які виникають у населення під час дії воєнного стану та загалом агресії ворога проти України:

1. Заборони під час дії воєнного стану.
2. Оплата за комунальні послуги. Що буде у разі несплати?
3. Оплата за кредит.
4. Що робити найманим працівникам у разі, якщо роботодавець припинив з ним трудові правовідносини через складну ситуацію в країні?

1. Заборони під час дії воєнного стану.

В першу чергу хочу наголосити на тому, що з введенням в Україні воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина.

Військове командування може самостійно або із залученням органів виконавчої влади, місцевого самоврядування:

– запровадити комендантську годину(дуже важливо не порушувати її та не покидати свої домівки без нагальної потреби, бо це може тільки зашкодити особисто вам та військовим, які здійснюють оборону того чи іншого населеного пункту);

– посилити охорону стратегічних об'єктів(оскільки бомбові та ракетні удари, станом на 05.03.2022, завдаються по даним спорудам, а також житлових будинках, навчально-виховних, лікувальних закладах);

– заборонити акції та масові зібрання (наразі такі акції та зібрання можуть нести за собою негативні наслідки через велику кількість диверсантів чи мародерів);

– здійснювати примусове відчуження приватного майна (згідно з Законом України «Про передачу, примусове відчуження, або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану»);

– ввести особливий режим в'їзду та виїзду, обмежити свободу пересування громадян та транспортних засобів;

– перевіряти документи, оглядати речі, багаж, вантаж та навіть приватне майно(маємо розуміти, що в умовах воєнного стану це законно та необхідно в цілях нашої з вами безпеки);

– ввести трудову повинність чи обов'язкові суспільно корисні роботи;

– використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності;

– ввести заборону торгівлі певними товарами (наприклад, заборона на продаж спиртних напоїв, що наразі діє в більшості областей України).

Це основні обмеження, які наразі діють під час воєнного стану в Україні. Закликаю всіх дотримуватися усіх цих заборон та максимально відповідально ставитися до вимог та застережень, які перед нами ставлять очільники.

Важливо! Підвищення цін на продукти харчування в умовах військового стану є неприпустимим. Якщо вами виявлено неправомірне підвищення цін, повідомте Держпродспоживслужбу або її територіальні органи. Зробити це можна:

· за допомогою електронної пошти: info@dpss.gov.ua або zahyst.cherkasy@gmail.com;

· за телефонами: +38 (050) 230 04 28, +38 (096) 000 98 23.

2. Оплата за комунальні послуги. Що буде у разі несплати?

Наразі немає ніякої правової підстави для того, аби не сплачувати за комунальні послуги. Сплачувати потрібно, введення воєнного стану не звільняє від такого обов'язку.

Проте, «Нафтогаз» повідомив:

«Ми розуміємо ситуацію в країні, але на даний час ми не отримали офіційну інформацію, щодо роботи платіжних систем чи банківських відділень. Не виключені тимчасові труднощі з оплатою комунальних послуг. Рекомендуємо оплачувати рахунки, по мірі можливості та залежно від ситуації».

Пеня не нараховується, оскільки в країні запроваджено та не скасовано карантин, але, якщо є можливість, то необхідно все зробити

вчасно та у строки. Якщо у місцях, у яких ви зазвичай здійснювали оплату тимчасово, припинили свою роботу або змінили дислокацію, то краще все робити через електронний сервіс «Комунальний кабінет абонента».

Але найголовніше дбайте про своє життя та безпеку, а наша держава, сподіваємось і віримо, впровадить процедуру щодо сплати за комунальні послуги, беручи до уваги такі важкі для нашої країни обставини.

3. Оплата за кредит

Багато банків вже добровільно запровадили канікули для сплати за позиками, ця інформація доступна на їхніх офіційних сайтах. Національний банк України дозволив таку функцію у своїй Постанові «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» №23 від 25.02.2022.

Кредитні канікули не зменшують суму вашого боргу. Однак, надають можливість відстрочки сплати основної суми кредиту чи нарахованих відсотків за кредитом, що залежить від пропозицій конкретного банку.

Коротко.

Монобанк повернув кредитні ліміти, ПриватБанк, як і більшість банків, запровадив канікули. Водночас банк ПУМБ урізав ліміти до п'яти тисяч гривень, а UKRSIBBANK зовсім заблокував можливість користуватися кредитними коштами.

Ощадбанк запровадив кредитні канікули для клієнтів – фізичних осіб: до 31.05.2022 по всім кредитним продуктам відмінюються платежі за кредитами та будь-які штрафні санкції.

Райффайзен Банк ввів кредитні канікули для всіх фізичних осіб, приватних підприємців та корпоративних клієнтів до 31.03.2022.

Альфа-Банк запроваджує кредитні канікули за всіма кредитними картками та кредитами фізичних осіб, зокрема відсотки сплачуються шляхом збільшення суми загальної заборгованості.

Отже, «кредитні канікули – це відтермінування сплати боргу, а не його прощення. Кредитні канікули – це тільки пауза, тобто відтермінування у розрахунках клієнта з

банком під час воєнного стану в країні. Така «перерва» може стосуватися сплати основної суми кредиту («тіла» кредиту) чи нарахованих відсотків», про це пояснив Національний банк України.

Але не забуваємо про особисті домовленості з банком.

4. Що робити найманим працівникам у разі, якщо роботодавець припинив з ним трудові правовідносини через складну ситуацію в країні?

Запам'ятайте та знайте свої права – вас не мають права звільняти! Максимум, що може зробити роботодавець, це відсторонити від займаної посади, проте не звільняти свавільно.

Не бійтеся відстоювати свої права, оскільки навіть у такий тимчасово-скрутний час – деякі роботодавці можуть зловживати та звільняти найманих працівників начебто за власним бажанням. Причина проста – немає коштів для виплати заробітної плати.

Що робити у таких випадках?

- Якщо ваша робота не може здійснюватися дистанційно, але ви не хочете втрачати зарплати, – оформити щорічні або соціальні відпустки.

- Запропонуйте оголосити простій. Простій обраховується в розмірі не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу).

- Не писати заяву на звільнення за власним бажанням (вас не мають права примушувати до цього). У разі спостереження таких незаконних дій – йди до відділку поліції та писати заяву про вчинення кримінального правопорушення роботодавцем за ст. 172 КК України.

Всі ці пункти, які допомагають зберегти за собою робоче місце, стосуються лише працівників, які перебувають у трудових правовідносинах з роботодавцем. Отож, не дозволяйте обмежувати ваші права та ставити себе у ще найбільш скрутне становище.

Отже, комунальні послуги сплачуємо у разі існування такої можливості та не переймаємось, що залишимося без комунікацій. За кредити – слідкуємо на офіційних сайтах ваших банків та

зв'язуємось з ними щодо уточнення інформації про кредитні канікули, та пільгові періоди. Щодо безпідставного звільнення – вчимо свої права та не дозволяємо роботодавцям зловживати ними.

Чекаємо на перемогу разом, віримо у наших захисників, бережемо себе та знаймо свої права (*Юрліга* (https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209794_vonniy-stan-v-ukran-shcho-vartoznati-naseleennyu-ukrani)). – 2022. – 16.03)

С. Сорока, Українська правда: Нариси майбутньої Конституції України

Як я уже писав раніше, ми живемо за правилами постколоніальної Конституції України. Теперішня Конституція стала такою собі «британською королевою», яка виконує радше церемоніальну роль, ніж роль закону законів та закону прямої дії.

Не варто також забувати, за яких умов, коли і з якою метою вона була прийнята, і за яких умов до неї вносили принципи зміни в 2004-му році.

«Для подолання гострої політичної кризи під час Помаранчевої революції, за вимогою політичних сил Віктора Януковича та Леоніда Кучми – 8 грудня 2004-го року Верховна Рада ухвалила (403 голоси «за...») з правками Закон на основі проєкту Симоненка-Медведчука (!!!) про зміни до Конституції (про політичну реформу), що передбачав перехід від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської форми правління, формування уряду коаліцією депутатських фракцій, подовження терміну повноважень Верховної Ради до 5 років».

З часу внесення цих правок, згідно з чинною Конституцією, без лояльної до президента більшості в парламенті в Україні настає параліч влади. Якщо ж президент раптом отримає в парламенті абсолютну більшість, його влада при слабкій інституалізації опозиції та залежності судової гілки влади практично нічим не обмежується й автоматично стає авторитарною.

Президент тоді повністю контролює і законодавчу, і виконавчу, і судову гілки влади, і силовий блок. Президенту потрібно бути дуже демократом, щоб за такої умови не стати диктатором. Або щоб диктатором не зробило його оточення (до речі, ще є питанням, чи сам

Путін став диктатором, чи диктатором зробило його оточення. Чомусь Росія із заздрісною послідовністю генерує собі диктаторів: Іван Грозний, Петро I, Микола I, Ленін, Сталін, Путін).

Війна з Росією продемонструвала небувалу здатність українців до самоорганізації та взаємодопомоги.

Там, де не спрацювали державні інституції, спрацювали волонтери та неформальні структури самоорганізації, які разом із державними інституціями (армія, ТРО, органи самоврядування, деякі центральні органи державної влади) створили з країни фактично єдиний організм, що протистоїть зовнішньому агресору, здатен його перемогти і обов'язково перемає.

Деякі наші західні партнери не дуже довіряли спроможності держави (тому й не дуже спішили допомагати напередодні війни), але не врахували спроможність країни та її громадян.

Було б абсолютною дурницею залишити після перемоги державу такою, як вона була до війни, і не врахувати та не використати неймовірну творчу соціальну енергію суспільства, яка проявилась саме під час війни. А для цього вже зараз необхідно обговорювати засади нового Основного Закону України – її Конституції. І нова Конституція має бути не формальним документом, а реальним і відкритим до змін у майбутньому.

Протягом останніх трьох років низка експертів розробляли проєкт нової Конституції України.

У розробці брали участь понад 300 експертів конституційного права, економіки, екології,

соціальної організації, активісти Майдану та багато інших. Ми не наполягаємо на прийнятті саме нашого проєкту, але готові запропонувати його, як один із варіантів для обговорення.

Із принципового – Україна може стати пілотним проєктом для побудови суспільства на нових засадах: співволодіння, співуправління, множинності, недомінації.

ВЖЕ ЗАРАЗ необхідно почати експертне та суспільне обговорення наступних концептуальних питань нової Конституції України:

Замість «Людина – Народ – Нація» – «Громадянин – Громада – Республіка».

Республіка замість держави. Республіка – «спільна справа», «громада всіх громадян» замість держави, як інструменту влади, примусу та контролю над ресурсами.

Республіканське управління здійснюється на засадах поділу влади на установчу, громадську, представницьку, законодавчу, виконавчу, судову та контрольну (нові гілки – громадська, установча, контрольна).

Введення компетентнісних рівнів управління в Республіці. Республіканське управління здійснюється на наступних рівнях:

- стратегічний (створення стратегічного комплексу країни);
- законодавчий (парламент);
- політичний (уряд);
- організаційний (міністерства);
- виконавчий (уповноважені урядом органи та програмні офіси);
- громадський (громади та об'єднання);
- громадянський (відповідальні громадяни).

Замість інституту президента введення моделі стратегічного управління через Стратегічний Комплекс: Стратег Республіки (замість президента), Стратегічна Рада, Стратегічний Форум, Стратегічні Фонди з програмними офісами (Майбутнього, Природи, Спадщини).

Установча влада в Республіці належить винятково Українському народові й реалізується через всеукраїнський референдум, звернення, петиції, ініціативи.

Створення контрольної гілки влади (управління) для ефективного функціонування органів публічного управління.

Запровадження підходу «компетентність + управління» замість «представництво + влада». Введення компетентнісного цензування (відбору) для різних рівнів управління Республіки як принципу соціальної організації суспільства, управління та освіти. CodexHonorum та Компетентнісний відбір.

Структура Кадрового Резерву Республіки відповідає рівням республіканського управління. Перелік професійних сфер і зміст їхньої діяльності та його чітке співвідношення з системою управління.

Пріоритет договірних відносин, на їхній основі – договірні спільноти як основа самоорганізації. Типологія договірних спільнот.

Зміна природи власності: публічна власність, публічні фінанси.

Нові засадничі права на гідність, життя, свободу та самореалізацію, незалежний договір з іншими, самоврядування, власність, перспективу в майбутньому і, на щастя, у власному розумінні.

Закріплене в Конституції право народу на повстання проти тиранії.

Введення розрізнення відповідального громадянства та громадянства з обмеженою відповідальністю (або просто громадянства). Тільки відповідальні громадяни (критерії встановлюються) мають право на співуправління в Республіці, починаючи з права участі у виборах.

Істотне зміщення (прорив) від представницької демократії до прямої: у народному волевиявленні (зокрема через установчу владу та референдум), у договірних спільнотах, зокрема у громадах, через цифровий голос.

Цифровий голос відповідального громадянина надається безпосередньо як паспорт, на будь-який термін і може бути відкликаний за визначених умов в будь-який момент.

Введення набору правових норм про цифрову ідентичність громадянина та цифровий голос.

Права дітей Республіки, права літніх людей Республіки та людей з інвалідністю.

Введення правової норми про вік та критерії зрілості для дітей і дорослих (не завжди

дорослі є зрілими громадянами, а вік «зрілості» для різних осіб є різним – деякі громадяни не досягають зрілості ніколи).

Гарантії:

- свободи на інформацію;
- економічної, академічної та творчої свободи;
- недомінації (тобто недопущення домінування/придушення) однієї волі над іншою;
- права бути собою та права бути інакшими;
- спільної та особистої відповідальності за

Природу;

- прав закордонних українців.

Інвентаризація суспільного надбання, розподіл його на приватне, суспільне та спільне надбання.

Суб'єктність Природи, права Природи.

Республіканська частка (гарантований дохід громадян від експлуатації природних ресурсів та республіканських доходів). Спільне надбання, співуправління та співволодіння спільним надбанням.

Принципова заборона монополій, олігополій і монополізму в будь-якій сфері.

Інакший принцип територіального устрою. Префектури та префекти як ланки контрольної

гілки управління замість державних адміністрацій та їхніх голів як органів виконавчої влади.

Громади (територіальні та екстериторіальні – об'єднання, асоціації тощо). Участь громад в республіканському управлінні. Делегування повноважень знизу вгору, а не навпаки, крім суто республіканських повноважень.

Це – не вичерпний перелік питань, які мають знайти своє відображення в новій Конституції України.

Політики, державні службовці, експертне середовище, підприємці, громадяни мають знайти спільні відповіді на ці та інші питання для формування нової Конституції України.

Конституційний процес варто починати щонайшвидше і завершити його прийняттям нової Конституції країни щонайбільше за рік після перемоги у війні. А нова Конституція має зіграти не тільки консолідуючу роль, але і бути потужним інструментом прав і свобод громадян, а також ефективного управління та співуправління в країні (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/columns/2022/03/31/7336098/>). – 2022. – 31.03).

М. Лебедь, Дзеркало тижня: Мирний договір за результатами референдуму: чому цього не буде

В інтерв'ю «Суспільному» президент України Володимир Зеленський заявив таке: «Остаточо компроміси на переговорах між Україною та Росією буде вирішувати всеукраїнський референдум. Це стосується питань гарантій безпеки, тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму».

Що може означати ця заява президента і чому, на мій погляд, референдуму, швидше за все, не буде, спробую пояснити читачу такими сімома аргументами.

Будь-які публічні висловлювання офіційних осіб української держави зараз розраховані на одразу кілька різних аудиторій. Увагу всього світу нині спрямовано на Україну, тому Зеленський через журналістів звертається не тільки до українців, а й до суспільств та урядів західних

держав-партнерів, а також до керівництва Росії. Остання ж, нагадаю, і до повномасштабного етапу війни слідувала за заявами з України, щоб одразу висунути нам і нашим партнерам свої претензії, а також обіграти це якось у сюжетах пропаганди для російського населення.

Тобто Зеленський, Єрмак, Подоляк і Арестович не можуть сьогодні щось сказати публічно так, щоб це почули лише українці. І водночас неможливо подати якийсь публічний сигнал у Кремль так, щоб українці цього не почули.

Виходячи з цього міркування, я стверджую, що меседж про референдум був публічним сигналом Кремлю, який подав президент, не побачивши проблеми в оголошенні цієї інформації і на внутрішню аудиторію. Питання,

навіщо він це зробив? І тут резонно перейти до другого аргументу.

Слова про всеукраїнський референдум є свідомою переговорною позицією проти ультиматумів Путіна. Стверджувати це мені дозволяють відомості про нещодавню схожу історію – Зеленський уже казав про можливість всеукраїнського референдуму щодо Донбасу і Криму відразу після розмови з президентом США Джо Байденом в грудні минулого року. Пізніше радник голови офісу президента Андрія Єрмака Олексій Арестович у своєму інтерв'ю досить прозоро натякнув, що Зеленський так відреагував на тодішній тиск із боку когось з адміністрації Байдена, хто вимагав погодитися на умови автономізації окупованої росіянами частини Донбасу відповідно до кремлівського бачення політичної частини мінських домовленостей.

Із згаданого інтерв'ю Арестовича також можна зрозуміти, що тоді цей меседж Зеленський навмисно адресував як владі США, так і керівництву Росії. Мовляв, якщо тиснутиме і далі, то перекладу відповідальність за прийняте рішення на українську націю. Однак Зеленський і його команда насправді знали, що соціологічні опитування та внутрішньоукраїнська політична ситуація тоді показували: більшість українців проти легалізації проросійської автономії.

Останні соціопитування в Україні також указують на те, що Кремль програє референдуми з «питань гарантій безпеки, тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму». Бо ми – українці – природно виявилися не дуже зговірливими, коли росіяни нас бомблять, розстрілюють, катують, гвалтують, виганяють зі знищених осель.

Результати проведеного в березні опитування дослідницької агенції Info Sapiens свідчать, що 79 % українців виступають проти визнання частиною Росії раніше окупованих районів Донбасу, 75 % – проти визнання Криму частиною Росії. Легко здогадатися, що всі ці люди також категорично проти того, щоб віддати росіянам Херсон, Маріуполь, Харків і всі інші населені пункти, які зараз атакують або днями окупували російські війська.

Щодо питання членства в Північноатлантичному альянсі та інших оборонних союзах. Хоча в українському суспільстві і спостерігається певне розчарування мірою допомоги нам із боку НАТО в цій війні, а українська влада сьогодні дійсно відкрито здійснює політику підготовки настроїв суспільства до можливого виключення норм про курс на набуття повноправного членства в НАТО з Конституції України, але якби референдум на цю тему проходив зараз, то Кремль його також не факт, що виграв би. Дані Info Sapiens кажуть, що 56 % українців виступають проти заборони Україні вступати в НАТО, а прийняти такий сценарій готові 30% опитаних. Березневе ж дослідження соціологічної групи «Рейтинг» показує, що вступ до НАТО підтримують 44 % українців. Проте за продовження оборонної співпраці з НАТО без вступу виступають 42 %, а за створення і участь у військово-політичному союзі з Польщею і Великою Британією – 85 % опитаних. Тобто навіть якщо на гіпотетичному референдумі українці оберуть виключити пункти про НАТО з Конституції, вимогу Путіна про «нейтральний статус» усе одно буде проігноровано. Тим більше що військово-політичне керівництво України публічно виступає проти позаблоковості в питаннях оборони.

Росія відмовиться від проведення такого референдуму. Речник Путіна Дмитрій Песков уже прозоро натякнув, що президент Росії вважає свої ультиматуми важливішими за «якісь там внутрішньодержавні процедури» України. Відмовились у Кремлі від ідеї референдуму і після вищезгаданого меседжу Зеленського в грудні 2021 року. Спікерша російського міністерства закордонних справ Марія Захарова публічно відповіла тоді, що в окупованому Криму, мовляв, свій вибір зробили ще 2014-го, а на окупованій частині Донбасу Зеленський буцімто вирішив проводити цей референдум без участі тамтешніх жителів. А міністр закордонних справ Росії Лавров сьогодні вже уточнив, що «заяви Києва щодо проведення референдуму націлені на те, щоб затягнути переговорний процес».

Якщо відкинути брехню Захарової, то справжня причина цих тез проста – у Кремлі теж чудово знають, що там у тих українських соціопитуваннях. А щоб погодитися, треба, аби і попередні опитування їх влаштували, і референдум відбувся за їхніми правилами, і результат було визначено заздалегідь. Коротше, псевдореферендуми на території, яку вони контролюють, з людьми, яких вони контролюють, – це російський ідеал. Нагадаю, що такий «референдум» окупанти зараз планують провести в захопленій Херсонській області.

Провести референдум у законний спосіб зараз нереально. Наша Конституція забороняє вносити в себе зміни про порушення територіальної цілісності чи ліквідацію незалежності України. Закони «Про правовий режим воєнного стану» та «Про всеукраїнський референдум» забороняють проведення референдумів під час воєнного стану. Останній закон додатково забороняє референдуми, спрямовані на порушення державного суверенітету та створення загрози національній безпеці України.

Закон «Про всеукраїнський референдум» також визначає, що на один референдум можна виносити лише одне питання. А вимог у Путіна, нагадую, більше однієї.

Тобто для того, щоб реалізувати ультиматуми Путіна, зокрема щодо «нейтрального статусу» і українських територій, потрібно не лише Верховній Раді «вимкнути» правовий режим воєнного стану та внести зміни до вищезгаданих законів, а ще й провести окремий всеукраїнський референдум для того, аби змінити правила внесення змін до Конституції. В законний спосіб це все було б робити довго і без гарантій конкретних результатів. А в незаконний спосіб це все не дасть зробити наше громадянське суспільство. Отже, українська демократія вкотре сама себе страхує від капітуляції.

Провести референдум зараз неможливо технічно. Бо значні частини населення або потрапили в окупацію, або є зараз вимушеними переселенцями всередині країни чи біженцями за кордон. Тим, хто захоче провести референдум в умовах війни, потрібно буде організувати цих людей, організувати територіальні виборчі комісії та/або створити надійне програмне забезпечення для електронного голосування, знайти на все це кошти, прописати нові нормативні документи і домогтися їхнього ухвалення в парламенті... І все це – під ракетними і артилерійськими обстрілами та авіабомбами.

Відкладення війни буде використане ворогом для її продовження. Навіть якщо Путін раптом скаже, що готовий зупинити війну, щоб Зеленський провів референдум, то справжньою метою для такого кроку в очільника країни-агресорки буде пауза для перегрупування та залучення нових військових ресурсів у майбутніх атаках. І наше військово-політичне керівництво цю небезпеку усвідомлює.

Насамкінець хочу додати, що референдуми з гострих і болючих питань завжди політично розколювали суспільства. А такі розколи під час війни – ще небезпечніші. Тому нашій владі потрібно швидше усвідомити, що сліпо вірити в наявність її хитрого стратегічного плану в перемовинах із ворогом сьогодні готове не все наше травмоване війною суспільство. І що самотужки дійти до висновків, які я наводжу в цій статті, здатні, на жаль, теж не всі. Тож, попри справедливі обмеження, які сьогодні накладають перемовини на топспікерів держави, потрібно в спілкуванні з українською нацією все ж шукати альтернативні моделі комунікації та навіть просвітництва (*Дзеркало мижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/mirnij-dohovir-za-rezultatami-referendumu-chomu-tsoho-ne-bude.html>). – 2022. – 23.03).

К. Цветкова, Закон і Бізнес: Трудові відносини під час війни: 9 положень нового закону

Закон «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» передбачив чимало обмежень трудових прав. Розглянемо прийняті зміни більш докладно.

1. Письмова форма трудового договору необов'язкова

На період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору.

Це означає, що сторонам трудових відносин не обов'язково укладати письмовий трудовий договір у випадках, як цього вимагає закон у мирний час (наприклад, при прийомі на роботу неповнолітніх працівників або при укладенні трудового договору з фізичною особою-підприємцем). Зараз для оформлення прийняття працівника на роботу роботодавцю достатньо видати відповідний наказ та повідомити податкову службу. Важливо, що така спрощена процедура має відбуватись за згодою працівника.

2. Випробувальний строк для всіх

Вмирний час для деяких категорій працівників заборонено встановлювати випробування при прийнятті на роботу, наприклад, для осіб, які не досягли вісімнадцяти років, вагітних жінок, одиноких матерів, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю тощо.

За Законом при укладенні трудового договору в період дії воєнного стану роботодавець має право встановити випробувальний строк для будь-якої категорії працівників.

3. Строкові трудові договори

Внаслідок бойових дій багато працівників евакуювалися в іншу місцевість або виїхали за кордон, з деякими працівниками немає зв'язку, інші перебувають у відпустках або на лікарняному.

Для запобігання кадровому дефіциту роботодавцям надано можливість укладати з новими працівниками строкові трудові договори на період дії воєнного стану або

на період заміщення тимчасово відсутнього працівника.

Тобто, трудові відносини з відсутніми працівниками не припиняються, однак на час їх тимчасової відсутності роботодавець може укласти строковий трудовий договір з іншим працівником.

4. Переведення та зміна умов праці «день в день»

Законодавець спростив порядок переведення працівників на іншу роботу, якщо це необхідно для відвернення або ліквідації наслідків бойових дій чи обставин, що загрожують життю людей. Так, під час воєнного стану не потрібно отримувати згоду працівника на таке переведення. Водночас важливо, що робота, на яку переводиться працівник, не повинна бути протипоказана йому за станом здоров'я.

При цьому, без згоди працівника заборонено переводити його на роботу в зону активних бойових дій.

Щодо заробітної плати, то вона повинна становити не менше середньої зарплати за попередньою роботою працівника.

Також спрощено порядок зміни істотних умов праці. Так, під час війни не потрібно завчасно повідомляти працівника про таку зміну. Фактично дана норма дозволяє роботодавцю змінювати істотні умови праці «день в день».

Нагадаю, що істотними умовами праці, є, наприклад, система та розміри оплати праці, пільги, режим роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій та ін.

При цьому слід зазначити, що незалежно від необхідності попередження працівника, зміна істотних умов праці повинна відбуватись за наявності для цього як законних, так і фактичних підстав.

5. Особливі умови звільнення

Важливо, що Закон не встановлює нових підстав для звільнення працівників. Це означає,

що припинення трудових відносин під час війни можливе лише на загальних підставах, визначених Кодексом законів про працю України. Як і раніше, працівник може бути звільнений за власною ініціативою, за згодою сторін або ініціативою роботодавця (наприклад, внаслідок скорочення штату працівників).

Водночас, Законом передбачено особливості розірвання трудового договору з ініціативи працівника. Відтепер у зв'язку з веденням бойових дій в районі розташування роботодавця та загрозою для життя і здоров'я працівника, такий працівник може розірвати трудовий договір за власною ініціативою «день в день», без двотижневого строку попередження. Однак ця норма не застосовується до працівників, які примусово залучені до суспільно-корисних робіт в умовах воєнного часу, а також до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

Також під час дії воєнного стану не потрібно запитувати згоду профспілки на звільнення працівника з підстав скорочення чисельності або штату, систематичного невиконання трудових обов'язків, прогулу тощо. Однак залишається вимога щодо отримання згоди профспілки на звільнення працівників, обраних до профспілкових органів.

6. Призупинення трудових відносин

Закон передбачає можливість призупинення дії трудового договору. На час такого призупинення роботодавець припиняє забезпечувати працівника роботою, а працівник звільняється від обов'язку виконувати роботу за укладеним трудовим договором. Відповідно, роботодавець також не має обов'язку нараховувати та виплачувати заробітну плату на час призупинення трудових відносин.

Важливо, що дія трудового договору може призупинитися саме у зв'язку з повною неможливістю надання роботодавцем та виконання працівником роботи із-за військової агресії проти України. Про призупинення трудового договору роботодавець та працівник за можливості мають повідомити один одного будь-яким доступним способом.

Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин.

Закон встановлює, що відшкодування заробітної плати та всіх належних працівникам виплат на час призупинення дії трудового договору у повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію. Однак порядок такого відшкодування поки що не передбачений.

7. Збільшення норми робочого часу

У мирний час нормальна тривалість робочого часу не може перевищувати 40 годин на тиждень. У свою чергу, на період воєнного часу дану норму збільшено до 60 годин на тиждень. Також Законом збільшено скорочену тривалість робочого часу до 50 годин на тиждень. При цьому роботодавець самостійно визначає час початку і закінчення щоденної роботи.

Крім того, в умовах війни тривалість роботи не скорочується напередодні святкових і неробочих днів та в нічний час.

До того ж скасовується заборона роботи у вихідні дні. При цьому компенсація за роботу у вихідний день не застосовується. Тобто, подвійної оплати чи додаткового вихідного за роботу у вихідний день не буде.

Частково знято заборону щодо залучення вагітних жінок, жінок, що мають дитину віком до одного року, та інвалідів до роботи в нічний час. Так, якщо вказані працівники надають згоду, то їх можна залучати до відповідної роботи.

Так само за згодою жінки (крім вагітних жінок та жінок, що мають дитину віком до одного року) вона може залучатись до важких, підземних робіт зі шкідливими або небезпечними умовами праці.

8. Відтермінування виплати зарплати

Жодних зменшень розміру заробітної плати через воєнний стан Законом не передбачено. Тобто, якщо працівник виконує роботу, то йому повинна виплачуватись зарплата відповідно до умов його трудового договору.

При цьому, якщо через бойові дії або форс-мажор роботодавець не може виплатити зарплату, то її виплату може бути відтерміновано. Важливо, що у разі перевірки роботодавець

повинен буде довести, що саме війна чи форс-мажор стали причиною такої затримки. Лише за таких обставин на роботодавця не буде накладено штраф за порушення строків виплати зарплати. Водночас Закон зобов'язує роботодавця виплатити зарплату працівникам як тільки підприємство відновить свою діяльність.

Варто зазначити, що на період воєнного стану роботодавець може з власної ініціативи зупинити будь-які положення колективного договору, наприклад, щодо виплати премій чи додаткових компенсацій.

9. Зменшення часу на відпочинок

Під час воєнного стану щотижневі вихідні може бути скорочено до 24 годин. Крім того, знято заборону на роботу у святкові та неробочі дні. З огляду на це, вихідні дні, які збігаються зі святковими або неробочими днями, не переносяться на інші дні.

При цьому, за працівниками зберігається право піти у щорічну оплачувану відпустку на 24 календарних дні чи іншу відпустку під час війни. У свою чергу, роботодавець може відмовити у наданні відпустки, якщо працівник виконує роботу на об'єктах критичної

інфраструктури. Разом з тим, у будь-якому випадку роботодавець не має права відмовляти у наданні відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами та для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Крім того, працівник може скористатися відпусткою без збереження зарплати на весь період воєнного стану. Звертаємо увагу, що така відпустка надається лише на прохання працівника. Роботодавець не має права направляти працівника у відпустку без збереження заробітної плати з власної ініціативи чи в примусовому порядку.

Отже, Закон змінив регулювання трудових відносин на час війни. Однак застосування нових норм, якими обмежено трудові права працівників, залишається правом, а не обов'язком роботодавця. Наприклад, роботодавці, керуючись новим Законом, можуть як збільшити норму робочого часу та зменшити час на відпочинок, так і продовжувати працювати без змін у разі такої можливості (*Закон і Бізнес (https://zib.com.ua/ua/151064-trudovi_vidnosini_pid_chas_viyni_9_polozhen_novogo_zakonu_po.html). – 31.03*).

М. Солдатенко, Д. Солдатенко, Європейська правда: Перше рішення з Гааги: що означає наказ Суду ООН у справі проти Росії щодо «геноциду»

6 березня 2022 року Міжнародний суд ООН у Гаазі задовольнив вимогу України щодо зупинення військового вторгнення Росії в Україну.

Це рішення є обов'язковим для негайного виконання Росією відповідно до норм міжнародного права. Подальше продовження війни Кремлем тепер буде не просто порушення міжнародного права, а порушенням наказу однієї з найавторитетніших судових установ світу.

У цій статті ми, серед іншого, розповімо про деталі зобов'язань Росії за наказом та про те, яку користь несе цей наказ для України. Ми також

розповімо про цікаві моменти позицій окремих суддів та про те, яке значення мала справа бомбардування Белграда військами НАТО в 1999 році, на що так любить посилалися Кремль.

Наслідки рішення Суду

Перед тим як розповісти у деталях про те, що ухвалив суд, тобто як саме сформульований наказ на адресу Росії припинити війну, розберемося з питанням, яке, напевно, найбільше цікавить багатьох читачів.

Добре, рішення є, а що далі? Як забезпечити, щоб воно було виконане або принаймні вплинуло на дії Росії?

Не будемо заплющувати очі на реальність: добровільно Росія цього не зробить. У Кремлі вже заявили, що ігноруватимуть рішення МС ООН. Та й події останньої доби це підтверджують. Утім, такі дії Росії були загалом очікуваними, і вони не ставлять крапку в процесі.

Міжнародне правосуддя – гра вдовгу.

Суд ООН неодноразово зазначав, що його накази про забезпечувальні заходи є обов'язковими до виконання сторонами. Тобто нинішні дії Росії, яка відкрито порушує наказ однієї з найавторитетніших судових установ, є ще одним порушенням міжнародного права.

Одним із юридичних наслідків цього є те, що в Україні з'являється потенційна підстава просити про виплату заподіяної внаслідок цього шкоди. МС ООН допустив можливість подати окрему вимогу з цього приводу в справі братів LaGrand. Наразі жодна країна ще не заявляла подібних вимог – але Україні не звикати створювати прецеденти у міжнародному судочинстві.

Про інший наслідок ми вже розповідали раніше: такі дії РФ підсилюють міжнародну позицію України та сприятимуть подальшому санкційному тиску та ізоляції Росії, а також світовій підтримці України. Бо одна справа, коли про порушення з боку Кремля заявляє Україна, окремі країни і навіть Генасамблея ООН, а інша – коли в гру вступає одна з найавторитетніших судових установ світу.

Зрештою, світ ще не задіяв усі важелі впливу на РФ.

Додамо також думку авторитетного українського правника-міжнародника та радника міністра закордонних справ Миколи Гнатівського щодо можливих наслідків проміжного рішення Суду: «Є політичний, військовий, економічний виміри. Рішення про те, якою мірою можна застосувати силу проти агресора, і яку саме силу, будуть ухвалювати політики та військові. Юридичні підстави для цього посилені, зокрема, сьогоднішнім наказом Міжнародного суду ООН».

І насамкінець не можна повністю виключати, що події подальших днів та тижнів змусять

Росію піти з України з власної волі, що, по суті, буде виконанням наказу Суду.

Наказ зупинити війну

Слід одразу зазначити, що наказ суду не є фінальним рішенням по суті справи.

Він лише передбачає обрання обов'язкових для сторін тимчасових (запобіжних заходів) на момент розгляду справи судом, який може тривати багато років. Але хоч вони й тимчасові, на весь час розгляду спору Росія має обов'язок їх виконувати.

Не будемо нагадувати суть українського позову – ми детально розповідали про нього в статті «В Гаагу за геноцидом». Зосередимося на винесеному рішенні.

Отже, своїм наказом МС ООН обрав такі запобіжні заходи для РФ:

(1) Росія має негайно припинити так звану «військову операцію» на території України.

(2) Росія має забезпечити, аби будь-які військові або нерегулярні формування під її управлінням, контролем та за її підтримки не здійснювали жодних кроків на виконання цієї «військової операції».

Другий пункт заслуговує на увагу: в ньому Суд натякнув, що такими формуваннями є штучні «ЛНР» та «ДНР». Для цього суд послався на заяву постпреда Росії в ООН про військову допомогу так званим «республікам».

Отже, Суд однозначно наполягає, що Кремль не може проводити війну ні прямо, ні через своїх маріонеток.

Окрім вищезазначених заходів, спрямованих проти Росії, суд також наказав і Росії, і Україні не робити жодних дій, які можуть посилити або розширити спір між сторонами будь-яким чином. Україна просила винести такий захід тільки щодо Росії, проте у своїй практиці суд зазвичай обирає цей захід для двох сторін спору, тож це не є «зрадою».

Два судді – Патрік Робінсон (з Ямайки) та суддя ad hoc Ів Доде (призначений Україною) в окремих думках зазначили, що в цій справі мало сенс виносити цей захід тільки проти Росії, яка розпочала війну проти України. А суддя Доде зазначив, що Україна, по суті, не може посилити спір, оскільки саме вона захищається

та бажає завершити цей напад з боку Росії. Суддя Доде також висловив сподівання, що українці не сприйматимуть цей третій захід як образу їхньої мужності, бо насправді наказ не має цього на меті.

А от ще за одним пунктом Україна отримала відмову.

Київ просив Суд зобов'язати РФ прозвітувати про виконання заходів у визначений судом термін. Це зобов'язання на Росію накладати не стали. Хоча суддя Робінсон зазначив, що такий захід був би насправді дуже бажаний.

Утім, головне, що Суд задовольнив ключовий запит України – зобов'язав Росію зупинити війну.

Розклад голосів: 13 на 2

У своєму наказі Суд зазначив, що всі чотири підстави для обрання запобіжних заходів наявні.

– МС ООН підтвердив свою попередню юрисдикцію, тобто повноваження на вирішення спору, визнавши, що між РФ та Україною є спір за Конвенцією про геноцид (Росія це заперечувала).

– Суд підтвердив «правдоподібність» права України не бути підданою збройним нападам на підставі безпідставних звинувачень Росії в «геноциді». Варто відзначити, що суд додатково зазначив: наразі він не бачить жодних доказів, що такий «геноцид» мав місце.

– Є зв'язок між зупиненням війни та захистом прав України.

– Терміновість та невідворотність шкоди, якщо заходи не будуть прийняті, очевидні.

Цікаво, що Росія, хоч і не брала участі у перших слуханнях, все ж таки комунікувала з Судом.

Після слухань РФ подала до суду свої короткі пояснення, де наполягала, що МС ООН не має повноважень розглядати спір, бо він, мовляв, не стосується Конвенції про геноцид.

Свій напад на Україну РФ аргументувала потребою «колективного самозахисту» відповідно до статті 51 Статуту ООН. Зокрема, Росія посилалася на промову Путіна перед вторгненням 24 лютого. Однак у цій же

промові Путін чітко зазначив єдину мету операції – «захист людей, які протягом восьми років піддаються знущанням, геноциду з боку київського режиму».

Як наслідок, Суд погодився що спір між Україною та Росією може стосуватися декількох міжнародних договорів, але Конвенція про геноцид є одним із них. Отже, перешкод для попередньої юрисдикції немає.

Такий висновок підтримала переважна більшість суддів – 13 з 15.

Два судді, які проголосували проти – це Кіріл Геворгян з Росії та Сюе Ханьцинь з Китаю. Обидва висловили, по суті, схожу аргументацію до доводів РФ щодо наявності спору про застосування сили, а не про наявність геноциду за Конвенцією. Суддя Сюе Ханьцинь окремо зазначила, що, враховуючи складну ситуацію в конфлікті між Україною та Росією, зобов'язання зупинити війну тільки для Росії, на її думку, не сприятимуть розв'язанню кризи в Україні.

Цікаво, що суддя з Росії звернувся до бомбардувань військами НАТО Белграда в 1999 році. І на цьому варто зупинитися окремо.

Україна – не Югославія

Одним з улюблених прикладів Путіна у доріканні Заходу є бомбардування Белграда країнами НАТО. Мовляв, Заходу можна було бомбити сербські міста у відповідь на геноцид у Сребрениці, а на «геноцид» на Донбасі вони закривають очі.

Нагадаємо, що в 1999 році сили НАТО бомбили територію Сербії з метою зупинення гуманітарної катастрофи під час громадянської війни в Югославії. Ця операція була реакцією на вчинення жадликих злочинів, зокрема триваючих на той момент етнічних чисток на території Косова, а також з урахуванням геноциду сербами боснійських мусульман у попередні роки.

Але якщо досі ці порівняння лунали лише в політичному полі, то тепер суддя з Росії згадав цю справу в юридичній площині.

Річ у тім, що Югославія свого часу також подавала позови в МС ООН до десяти країн, які її бомбили. Тоді Суд відмовив у вжитті

запобіжних заходів, адже вважав, серед іншого, що бомбардування самі по собі не можуть бути геноцидом.

Проте обставини українського та югославського позовів є різними.

Белград, на відміну від України, у своєму позові взагалі нічого не казав щодо обґрунтованості звинувачень НАТО про геноцид на її території, тим паче не заявляв про зловживання цією концепцією. Позов обмежувався виключно звинуваченнями щодо застосування сили та «геноцидом» з боку держав НАТО.

Саме тому Югославія отримала відмову в МС ООН: суд констатував, що вона не довела наявності спору та правдоподібного порушення її прав за Конвенцією про геноцид

Як зазначили в окремих думках судді Робінсон (Ямайка) та Нолте (Німеччина), Україна просить принципово інше – визнати, що «спеціальна військова операція» на підставі безглузвих звинувачень у геноциді перевертає догори дригом Конвенцію та перекручує поняття геноциду. Такі позовні вимоги Суд ще ніколи не розглядав.

У підсумку, в рішенні Суду немає жодної згадки про Белград, отже, МС ООН не побачив схожості між справами.

Зрештою, не можна ставити знак рівняння між бомбардуваннями Харкова та Маріуполя Росією і бомбардуванням Белграда країнами НАТО. У тому числі для цілей цієї справи (*Європейська правда* (<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/03/17/7136140/>). – 2022. – 17.03).

Є. Чижик, Дзеркало тижня: WSJ: Остерігайтеся фальшивого миру в Україні

Російська війна проти України зазнає невдачі. Але серйозні загрози зберігаються. Серед них «мир» на умовах, схожих на ті, які Росія нав'язала попереднім своїм жертвам, щоб Україна роками стікала кров'ю.

Владімір Путін, швидше за все, запропонує умови, які на перший погляд будуть здаватися поступками, але розраховані так, щоб гальмувати розвиток України й загрожувати безпеці навіть за її межами, – пише Wall Street Journal. Українці не погодяться на таке, а інші не повинні намагатися змусити їх прийняти таку підступну пропозицію.

Нещодавні російські війни можуть детально розповісти, що на думці у Путіна щодо України. В Грузії, куди він вторгся в 2008 році, в Молдові, звідки російські війська так ніколи й не пішли, й в Азербайджані, де Москва підтримує вірменських сепаратистів з початку 1990-х років, битви припинилися, але невизначеність триває. Російські сили – суміш з місцевих маріонеток і кремлівських бойовиків – продовжують окопуватися за напівофіційними лініями перемир'я. За підтримки Росії феодалі цих маріонеткових утворень тримають під контролем чужі

території досі. І саме умови припинення вогню гарантують їхнє існування. Без гарячої війни і стійкого миру ці перемир'я умисне виснажують жертв російської атаки. Москва використовує так звані «мирні процеси», щоб не допустити стабілізації сусідніх країн, які хочуть вийти з російської тіні.

Натяжки Кремля вказують на те, що саме так Путін збирається отримати вигоду від свого провального вторгнення, Російський автократ наполягає, щоб Україна змирилася з втратою трьох своїх регіонів, які він вже захопив: Крим, а також Донецьку і Луганську області. Може здатися, що це хороший варіант, але насправді ні. Якщо Росія отримає те, чого вимагає, тоді й над іншими регіонами нависне тінь вигаданого «сепаратизму», фальшивих рухів за незалежність і тому подібних форм диверсії, які вигидає Путін. Фальшиві референдуми й примусовий обмін населенням, швидше за все, зачеплять не лише два чи три регіони України. Навіть якщо Путін продемонструє стриманість спочатку, у нього вже будуть зручні форпости для завдання ще більшої шкоди в майбутньому. В кінці гри, яку він веде, Україну чекає не краща доля, ніж Грузію, Молдову чи Азербайджан, які

страждають від залякування Росії вже багато десятиліть.

Захід толерував російську стратегію створення й підтримки «заморожених конфліктів» проти менших сусідів. Це переконало Путіна в 2014 році, що він може безпечно окупувати Крим й розв'язати «сепаратистську» війну в Донецьку й Луганську. Примирення з таким результатом війни в Україні зараз буде великою помилкою. Ризики для безпеки Європи очевидні. Україна більша, ніж будь-які попередні жертви російської агресії й інтриг після перемир'я. Вона межує з чотирма країнами НАТО: Польщею, Словаччиною, Угорщиною і Румунією. Вона також може стати прецедентом для трьох інших країн альянсу, які колись були під прямим управлінням СРСР: Литви, Латвії та Естонії. Постійна невизначеність й дестабілізація в Україні неприйнятні.

Жахиття, які Росія влаштувала для мирних українців додає терміновості пошукам миру. Україна може в межах розумного розглянути поступки щодо часу й умов приєднання до НАТО чи ЄС. Але поступки, які дадуть Росії постійний важіль впливу на неї, не принесуть жодного миру. Вони лише дозволять провести підготовку нової війни. Саме такі умови Путін хотів би отримати. Президент Володимир Зеленський, який наполягає, що Україна не погодиться на ультиматуми, бачить небезпеку прийняття умов Путіна. Якщо світ хоче бачити мирну й захищену Європу, він не повинен нав'язувати Києву рішення, яке ігнорує уроки інших країн, де Росія отримала все, що вимагала (*Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr/WORLD/wsj-osterihajtesja-falshivoho-miru-v-ukrajini.html>). – 2022. – 28.03*).

ПОЗИЦІЯ ВЛАДИ, ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

РІШЕННЯ ЗБОРІВ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

щодо грошової допомоги Збройним силам України, силам територіальної оборони та іншим одержувачам, у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

За статтею 17 Основного Закону України захист суверенітету і територіальної цілісності України є справою всього Українського народу.

В умовах збройної агресії з боку Російської Федерації проти України Збройні сили України, сили територіальної оборони, громадяни України, волонтери, благодійні та інші організації й установи потребують грошової та іншої допомоги.

Судді Конституційного Суду України вірні присязі служіння Українському народу готові не лише забезпечувати верховенство Конституції України, захищати конституційний лад держави, утворюючи права та свободи людини, а також надати необхідну грошову допомогу Збройним силам України, силам територіальної оборони, громадянам України, волонтерам, благодійним та іншим організаціям, установам, які її

потребують у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України.

Ураховуючи викладене, керуючись ст. 17, 147, 148 Конституції України, ст. 22 Закону України «Про Конституційний Суд України», Указом Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX, збори суддів Конституційного Суду України

у х в а л и л и:

1. До завершення збройної агресії Російської Федерації проти України здійснювати перерахунок грошових сум у розмірі 50-70 % грошової винагороди (після відрахування податків та зборів) суддів Конституційного Суду України на потреби Збройних сил України, сил територіальної оборони, гуманітарні потреби та на адресу інших одержувачів, які потребують допомоги у зв'язку зі згаданою агресією.

2. Перерахунок грошових сум, зазначених у п. 1 цього Рішення, здійснювати на підставі заяви судді Конституційного Суду України, що подається до відповідного підрозділу Суду, та

(або) у спосіб здійснення суддею самостійно грошового платежу (платежів) з окресленою у цьому Рішенні метою.

ЗБОРИ СУДДІВ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ (Офіційний вебсайт Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/bizhuchyy-ryadok/rishennya-zboriv-suddiv-konstytuciynogo-sudu-ukrayiny-shchodo-groshovoyi-dopomogy>)). – 2022. – 11.03).

Конституційний Суд України звертається до Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади підтримати його ініціативу та ухвалити рішення щодо передання службового автотранспорту та іншого майна, яке може бути використане з метою захисту України від збройної агресії Російської Федерації, у користування Збройних Сил України, Служби безпеки України, органів правопорядку та сил територіальної оборони України (Офіційний вебсайт Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/novyna/konstytuciynyy-sud-ukrayiny-zvertayetsya-do-organi-derzhavnoyi-vlady>)). – 2022. – 3.03).

Венеційська Комісія рішуче засудила акт агресії Росії проти України.

У синопсисі щодо 130-го Пленарного засідання Венеційської Комісії, яке відбулося 18–19 березня ц.р.,

[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PL-PV\(2022\)001syn-f](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PL-PV(2022)001syn-f) повідомляється:

Венеційська Комісія заслухала лист-звернення Сергія Головатого, члена Венеційської Комісії від України, що не мав можливості взяти участь у Пленарному засіданні внаслідок війни в Україні, та ухвалила Заяву на підтримку України такого змісту:

«Венеційська Комісія цілковито підтримує оприлюднену заяву, що її зробила Президентка ВК щодо «агресії Російської Федерації проти України» 1 березня 2022 р. <https://www.venice.coe.int/webforms/events/?id=3303>

Комісія рішуче засуджує цей здійснений Російською Федерацією акт агресії та оплакує втрачені людські життя й досадує з приводу нищівних руйнувань в Україні.

Комісія, повна назва якої – «Європейська комісія за демократію через право», цілковито віддана висловленій в преамбулі Статуту Ради Європи справі домагатися миру на засадах справедливості та міжнародної співпраці, що є життєдайним для збереження людства й цивілізації.

Комісія висловлює свою неподільну солідарність з Україною, котра веде бій за захист наших спільних європейських принципів і цінностей – демократії, людських прав і правовладдя» (Офіційний вебсайт Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/bizhuchyy-ryadok/veneciyska-komisiya-rishuche-zasudyla-akt-agresiyi-rosiyi-proty-ukrayiny>)). – 2022. – 22.03).

Голова Верховної Ради Р. Стефанчук на тлі переговорів з Росією допустив можливість зміни Конституції у частині євроатлантичної інтеграції.

Про це він сказав в ефірі телеканалу «1+1», повідомляє «Європейська правда» з посиланням на агентство «Інтерфакс-Україна».

«Оскільки шлях до євроатлантичної інтеграції прописаний у Конституції України, маємо дуже високий рівень легітимації цього напрямку. Тому ми будемо дивитися, до якого шляху будуть йти переговори, і тоді вже відшукувати ту модель, яка або не суперечитиме Конституції, або будемо змінювати Конституцію в цій частині», – сказав глава ВРУ.

Він наголосив, що для України важливим є те, щоб «за результатами цих домовленостей насамперед ми відновили безпеку та отримали гарантії безпеки функціонування нашої держави».

«Тому ми чекатимемо, яка формула буде закладена у переговорному процесі і, безумовно, приєднаємось до її обговорення», – додав Стефанчук.

Глава російської делегації на переговорах з Україною Володимир Медінський заявив у п'ятницю, що Москва та Київ «максимально зблизили свої позиції» щодо нейтрального статусу України та її невступу до НАТО.

Член української делегації на переговорах із РФ, радник глави ОП Михайло Подоляк

у відповідь заявив, що позиції української сторони залишаються незмінними (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/18/7332591/>). – 2022. – 18.03).

Невдала спроба провести проросійський мітинг в Мелітополі, змушує окупантів перейти до плану «Б». РФ планує провести референдум щодо створення «МНР», повідомляє пресслужба Запорізької обласної військової адміністрації.

Центральними вулицями Мелітополя роз'їжджає, нещодавно прибуле, військово підкріплення окупантів під прапорами невизнаної Південної Осетії. Збільшення військової присутності у місті, не допомогло провести загарбникам запланований проросійський мітинг, мелітопольці не вийшли на вулиці з триколорами. Це не завадило російським військовим самостійно привести на місце подій «людей, які нагадували безхатченків». Проте задум провалився.

Наступним кроком ворога стала підготовка до псевдореферендуму в Мелітополі. Окупанти намагаються заохотити пенсіонерів грошовою винагородою у розмірі 10 тисяч рублів.

«Втім, як виявилось, майбутні виплати – черговий прийом загарбників для досягнення своїх цілей. Дані пенсіонерів та їхні підписи окупанти планують використати для проведення псевдореферендуму» – повідомляє Запорізька обласна військова адміністрація.

У цей час, в Енергодарі ворог встановив свою «тарілку» біля міськради для забезпечення мовлення російської пропаганди. Поблизу Василівки окупанти повністю заблокували рух, через що евакуйованим людям довелося чекати годинами на гуманітарний коридор. Наразі всі люди в безпеці, в Запоріжжі.

В Запорізькій області продовжують локально точитися бої, російські війська безуспішно намагаються штурмувати окремі підрозділи ЗСУ та Тероборони. За минулу добу українськими захисниками було «знищено 22 окупанта, 47 – поранили, знищили танк, 4 бронетранспортери, три автомобілі і чотири бойові машини піхоти, додатково три – пошкодили», повідомляю Запорізька ОВА (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/UKRAINE/mitinh-ne-spratsjuvav-okupanti-hotujut-psevdoreferendum-v-melitopoli.html>). – 2022. – 27.03).

За результатами опитування соціологічної групи «Рейтинг», проведеного 19 березня, абсолютна більшість українців – 83% – виступають за те, щоб українська була єдиною державною мовою в Україні.

Соціологи підкреслюють, що така думка домінує в усіх макрорегіонах, вікових та мовних групах.

З іншого боку за надання державного статусу російській мові до війни виступали майже чверть українців, а сьогодні – лише 7% (*Українська правда* (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/25/7334414/>). – 2022. – 25.03).

ЕКСПЕРТНИЙ КОМЕНТАР

Колісник В., д. ю. н., професор, суддя Конституційного Суду України

РОСІЯ ВЖЕ ПЕРЕВЕРШИЛА НАЦИСТСЬКИЙ ТРЕТІЙ РЕЙХ, ПІДСТУПНО НАНОСЯЧИ РАКЕТНО-БОМБОВІ УДАРИ ПО УКРАЇНІ (до суддів та правознавців)

Перевершуючи нацистський Третій рейх, Росія підступно нанесла ракетно-бомбові удари по Україні й саме таким чином розв'язала та веде агресивну війну не лише проти України, але й проти усієї світової

цивілізації, європейських цінностей та європейської системи загальної безпеки.

Росія багато років хизувалася Прапором Перемоги у Другій світовій війні, встановленим у 1945 році над нацистським рейхстагом. Однак

при цьому завжди замовчувала, що майже два роки (з 1939 року по 1941 рік) СРСР дружив з нацистським режимом, надав йому не лише нафтопродукти, нікель, молібден, пшеницю та багато іншої сировини й матеріалів, але й понад дві тисячі бомб великої потужності, що були скинуті бомбардувальниками люфтваффе на Велику Британію. Саме з використанням радянських бомб і радянських нафтопродуктів нацистські літаки руйнували британські міста, а місто Ковентрі зруйнували вщент. Згодом нацисти вдарили балістичними ракетами ФАУ по Великій Британії.

А у XXI столітті Росія наносить масовані ракетно-бомбові удари по Україні, перевершивши по жорстокості й блюзнірству нацистський Третій рейх часів Другої світової війни, адже російські війська попередньо підступно охопили Україну з трьох сторін під виглядом військових навчань та розпочали наступ на фронті, що є на третину довшим, ніж фронт вторгнення вермахту 22 червня 1941 року. При цьому офіційні російські посадовці (зокрема й міністр закордонних справ) напередодні російського вторгнення позірно спростовували припущення про намір Росії здійснити військову агресію проти України, продемонструвавши вершину підступності, підлості, віроломства, блюзнірства і цинізму.

Російські посадовці багато разів вихвалялися тим, що це саме радянська армія звільнила в'язнів нацистських таборів смерті у 1945 році, водночас замовчуючи те, що саме радянська співпраця та дружба з нацистським режимом у 1939-1941 роках суттєво зміцнила й посилила військову спроможність Третього рейху до такого рівня, що той окупував та підпорядкував собі майже усю Європу. Важливий акцент полягає у тому, що саме під час дії нацистсько-радянського договору про дружбу і кордони, тобто за допомоги, сприяння і підтримки з боку СРСР нацистськими військами були окуповані та підпорядковані майже усі європейські держави та частина Північної Африки, що власне й уможливило педантичне та планомірне створення й функціонування нацистських таборів смерті, а отже й уможливили Голокост.

А як же російські судді та російські юристи реагують на російську агресію проти України? Вони мовчать.

А от Конституційний Суд Російської Федерації попередньо розтоптав міжнародне право і саме на підставі його висновків до Конституції Російської Федерації були внесені такі зміни, які дозволили Росії нехтувати актами міжнародного права (зокрема й принципом незастосування сили або погрози силою в міждержавних відносинах), та знищили поділ влади в Росії.

Своїм численними рішеннями та висновками Конституційний Суд Російської Федерації відкрив двері для сваволі теперішнього глави російської держави, для узурпації державної влади в сучасній Росії шляхом створення такої системи здійснення державної влади, коли усі визначальні та доленосні рішення у Росії ухвалює лише одна особа без будь-якого демократичного обговорення, про що красномовно свідчить остання пародія під назвою «Засідання Ради безпеки Російської Федерації». Під час цього так званого засідання підлабузники і пристосуванці з вищих ешелонів російської влади улесливо та по-лакейському говорили винятково те, що хотів від них почути кремлівський очільник Путін.

Саме ця особа одноосібно ухвалила рішення про обстріл України крилатими ракетами, про нанесення ракетно-бомбових ударів по території України та нове збройне вторгнення російських військ на територію України, яке попри спроби російських офіційних осіб називати його спеціальною операцією, насправді за юридичною кваліфікацією є міжнародним злочином, що полягає у веденні агресивної війни проти держави-засновниці Організації Об'єднаних Націй, якою є Україна.

Слід нагадати, що саме планування, підготовка, розв'язання та ведення агресивної війни було одним із тих злочинів, за які були засуджені головні нацистські злочинці Міжнародним військовим трибуналом у Нюрнберзі.

Це насправді нове збройне вторгнення російських військ на територію України, адже російсько-українська війна триває уже

вісім років, а розпочалася вона із захоплення у 2014 році українського Криму, яке Путін через рік назвав «спецоперацією» (фільм «Крим. Шлях додому»). Захоплення Криму повністю збігається із захопленням нацистами Австрії у 1938 році, яке так само відбулося з імітацією «народного» референдуму, що супроводжувався масовою пропагандистською істерією та багаточисельними військовими підрозділами на вулицях міст і сіл.

Війна на українському Донбасі так само була зорганізована російськими військовими та російськими спецслужбами з використанням російської регулярної армії, російської зброї та російської пропагандистської машини, а російських найманців підбурювали та направляли на війну в Україну російські державні установи – військові комісаріати по всій Росії. Усі вісім років російсько-української війни на Сході України саме російська держава фінансувала терористичні угруповання ДНР та ЛНР, надавала їм боєприпаси, бойову техніку, військову амуніцію, військове обмундирування та грошову масу. Саме тому поза всяким сумнівом Росія фінансує та всіляко підтримує терористичні угруповання ДНР та ЛНР, тобто є спонсором тероризму у найогиднішій його формі.

Відвертий цинізм, підступність та блюзнірство російського політичного керівництва полягає насамперед у тому, що Росія є постійним членом Ради безпеки Організації Об'єднаних націй. Збройна агресивна війна Росії проти України із застосуванням ракетно-бомбових ударів та систем залпового вогню із застосуванням кластерних бомб, що є зброєю масового враження (зокрема й по житлових кварталах, лікарнях, пологових та дитячих будинках) однозначно і беззаперечно доводить, що російські військові вчинили жахливі злочини проти людяності, а Росія порушила Статут ООН і насамперед його статтю 1, згідно з якою метою ООН є «підтримка міжнародного миру і безпеки», «усунення загрози миру» та «придушення актів агресії чи інших загроз миру».

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає насамперед у

тому, що Росія розв'язала агресивну й жорстоку війну проти України саме у той період, коли російська делегація головує на засіданнях Ради безпеки Організації Об'єднаних Націй, тобто завчасно запланувавши можливість гальмувати будь-яку негативну реакцію з боку цієї інституції та світової громадськості на розпочату Росією агресивну війну проти України, сподіваючись очевидно не просто на бліцкриг, а на «супербліцкриг».

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає й у тому, що воно виправдовує застосування крилатих ракет, ракетно-бомбових ударів, фронтової авіації, систем залпового вогню, наступальні бойові дії російських сухопутних військ та військово-морських сил на території суверенної української держави заявленими нісенітницями та фантазмагоричними припущеннями про буцімто якийсь там «державний переворот», якусь міфічну «київську хунту» та «нацистів», яких чомусь ніхто не побачив ще жодного разу (як ту само чорну кішку, яку важко віднайти в темній кімнаті, особливо тоді, коли її там немає).

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає й у тому, що воно виправдовує агресивну війну тим, що ставить за мету «навчити» український народ «правильно» обирати «правильну владу» саме тоді, коли у самій Росії результати виборів уже третє десятиліття відомі наперед (тобто виборів у Росії фактично давно вже немає) і до того ж задовго до призначення дати виборів, а нинішній кремлівський керманіч продовжує сидіти на вершині російського владного Олімпу вже довше Брежнєва (майже 22 роки), хоча однією з головних ознак демократії є насамперед періодична змінюваність публічної влади з дотриманням демократичних процедур.

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає й у тому, що воно брехливо намагається переконати увесь світ, що буцімто не воює проти мирних мешканців на території України, а лише завдає ударів по українських військових частинах, військовій інфраструктурі та складах боєприпасів. Таке виправдання немає нічого

спільного зі здоровим глуздом та елементарною логікою і ґрунтується на маячні та хизуванні цинічного божевільного, адже українські військові – це так само люди, що мають право на життя, на приватне і сімейне життя й прийшли у цей світ для того, щоб робити добро, а не гинути в боях через марення особи, яка втратила зв'язок з реальністю. Людське життя, включно й життя військового, – це в Україні (на відміну від Росії) найвища соціальна цінність, якою не може нехтувати ні своя, ні тим більше чужа держава. Ми, українці, цінуємо життя усіх громадян, незалежно від того, чи є ця особа цивільною або військовим, чоловіком чи жінкою, дитиною чи літньою людиною. А куца макітра кремлівського очільника не може осягнути цю просту мудрість, бо не сповна розуму, бо, мабуть у нього не всі дома і вони вже ніколи не посягаються (як казав Стецько у «Сватанні на Гончарівці»).

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає й у тому, що воно, кинувши російські війська на прорив до столиці України найкоротшим шляхом з північно-західного напрямку, фактично вчинило глум над пам'яттю жертв Бабиного Яру, адже вони наступали саме там, де нацисти у 1941 році здійснили масові розстріли євреїв, українців, росіян, ромів і багатьох людей інших національностей, включно й немовлят. Тобто російські окупанти у ХХІ столітті йдуть у Київ та й по всій Україні тими самими стежками, що й нацистські орди у 1941 році. Хочу нагадати – ці стежки – це пряма дорога, що привела нацистів до Нюрнберзького трибуналу за злочини, вчинені під час Другої світової війни, а російське політичне та військове керівництво доведе (дай Боже) до Гаазького трибуналу.

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає ще й у тому, що російські військові захопили ЧАЕС і світ знову на порозі нової Чорнобильської катастрофи тому, що персонал ЧАЕС перебуває у стані заручників, адже фахівці ЧАЕС втомлені, виснажені та знервовані, не мають можливості для повноцінного відпочинку та харчування. Це так само, коли б авіаційний диспетчер,

який не спав три доби, вів би на посадку лайнер з кількома сотнями пасажирів на посадку в аеропорту. А російська військова техніка, проїхавши через зону відчуження навколо ЧАЕС, принесла радіоактивний пил на околиці української столиці. Російські ракети та снаряди уже спричинили екологічну катастрофу, бо вони зруйнували сховище радіоактивних відходів, палають нафтобази, а на Сумщині, де багато хімічних виробництв, обстріли ведуть до витоку хімічних отруйних речовин, тобто до масштабної екологічної катастрофи.

Відвертий цинізм та підступність російського політичного керівництва полягає й у тому, що воно устами офіційних представників вимагало здійснити «демільтаризацію» України шляхом вивезення з України військової зброї, а потім підступно й віроломно (бо багаторазово обіцяли в підписаних договорах поважати територіальну цілісність України) напали на Україну. Це виглядало саме так: нехай майбутня жертва складе усі засоби захисту, підніме руки, а вони – російські начебто «суперпрофесійні» військові – урочистим маршем пройдуть і зроблять з жертвою усе, що забажають.

З огляду на такий перебіг подій, віроломство, підлість, цинізм, підступність, блюзнірство і російського політичного керівництва, і російського конституційного суду плекаю надію на те, що правознавці та судді конституційних судів європейських держав, і насамперед найбільш авторитетного серед них – Федерального конституційного суду Німеччини, мають мужність, сміливість і рішучість для того, щоб відверто назвати війну Росії проти України на українській території агресивною війною, щоб відверто назвати агресора – Росію, щоб відверто назвати порушення норм гуманітарного права та злочини російської армії злочинами.

При цьому німецьким політикам, які багато разів публічно визнавали провину перед Росією за жертви та шкоду, завдану під час Другої світової війни, маю нагадати, що нацистські війська у 1941-1942 роках насправді окупували 9 % радянської території загалом (водночас 14 % російської території). А от

Україна була окупована нацистами повністю (тобто під окупацією перебували 100 % української території) і страждали українці під окупаційним режимом набагато довше (три довгих і страшних років, сповнених болю, крові, поту і сліз).

А Росія принесла в Україну масовані бомбардування, артилерійські та ракетні обстріли, системи залпового вогню та танкові колони, наслідками яких стали щоденні людські жертви, біль, кров, піт і сльози. Росія стала на один щабель з нацистськими злочинцями та навіть перевершила їх за цинізмом, підлістю і підступністю.

Показово, що російські війська використовують ракетно-бомбові удари та системи залпового вогню, у тому числі систему залпового вогню «Смерч» з кластерними бомбами, які розсипаються на величезну кількість бомб меншого розміру, частина яких вибухає відразу, а частина перетворюється на міни уповільненої дії, які можуть опинитися у руках дитини або на які може наступити будь-хто.

Судді конституційних судів європейських держав та правознавці європейських держав мають мати мужність назвати такі дії російських військових та російських політиків звірством і варварством, а також публічно надати власну юридичну кваліфікацію таких дій, адже вказані системи є зброєю масового ураження. Це буде ще одним сигналом для європейської громадськості та й усього цивілізованого світу щодо звірячої сутності російського авторитарного режиму.

У перший день весни 1 березня 2022 року російські війська знову завдали ракетного удару по Харкову, зокрема по майдану Свободи, що є доволі показовим і символічним, адже російські агресори убивають свободу у її широкому розумінні, точніше намагаються вбити свободу, але свободу не лише українського народу, але й усієї європейської спільноти, і усього цивілізованого світу (*Офіційний вебсайт Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/publikaciya/viktor-kolisnyk-rosiya-vzhe-perevershyla-nacystskyy-tretyy-reyh-pidstupnanosyachy>). – 2022. – 9.03).*

Головатий С., в.о. Голови Конституційного Суду України

Я проти нової Конституції

(інтерв'ю східноєвропейському бюро Report)

– *Україна оголосила про початок масштабних реформ. Які міжнародні відносини використовуються при оновленні конституційних прав і конституційних реформ у цьому процесі?*

– Конституційний Суд – не учасник реформ. Оскільки Конституційний Суд – це інституція не політичного характеру, а судова, тому вона не може займатися політикою. І суд не здійснює жодної політики та не може бути учасником політичного процесу реформ. Саму Конституцію ми ухвалили через 5 років після розпаду СРСР, тобто 1996 року. Тоді політичний клас та інтелігенція були у фарватері радянського мислення та радянських знань. Тому, хоч і передбачили

наявність такої інституції як Конституційний Суд під час ухвалення Конституції у 1996 році, йому відвели місце в розділі судової влади всупереч тому, що юрисдикція жодного відношення до судової влади не має. І ось лише через 20 років здійснили реформу судової влади, і Конституційний Суд було виведено з системи звичайного правосуддя. Зараз він посідає окреме місце в системі органів влади і не належить ані до законодавчої, ані до виконавчої, ані до судової гілок влади. Отже, Конституційний Суд – це особлива юрисдикція, що здійснює контроль над діяльністю політичних інститутів влади – президента, парламенту, уряду, а також від 2016 року опосередковано контролює якість продуктів

судової влади: за конституційною юрисдикцією Конституційному Суду тоді було надано нове повноваження – розглядати індивідуальні скарги громадян стосовно порушення їхніх прав саме у тих випадках, коли вони вважають, що судова влада у всіх інстанціях їх не захистила. Отже, Конституційний Суд України був реформований, його незалежність було посилено, інституційно він був відокремлений від судової влади, набув більше можливостей у переліку повноважень конституційної юрисдикції, відповідно до цих повноважень здійснює свою діяльність, не беручи участі в жодних реформах політично.

– *Минулого року Україна ухвалила свою нову економічну стратегію національної безпеки, в якій наголошено на необхідності того, щоб відносини з 5 країнами, у тому числі і з Азербайджаном, були на рівні стратегічного партнерства. Яку роль у цій співпраці відіграє конституційна діяльність?*

– Конституційні суди більше працюють у межах регіонального співробітництва. Ми належимо до Європейської конференції конституційних судів. У межах цієї структури відбувається обмін досвідом між національними судами, і ми маємо можливість щось запозичувати. У будь-якому разі, співпраця більше йде через європейську структуру, ніж на двосторонній основі. Кожна країна має свою конституцію, і кожна зі сторін захищає свою конституцію.

З Конституційним Судом Азербайджану ми розпочали співпрацю ще у 1999 році. Були регулярні зустрічі в Україні та в Азербайджані. У 2010 році Голова Конституційного Суду України Юрій Баулін брав участь у заходах, присвячених 15-річчю Конституційного Суду Азербайджану. Він вручив Конституційному Суду Азербайджану почесну грамоту Конституційного Суду України за внесок у розвиток наших відносин. А у 2015 році Конституційний Суд Азербайджану підтримав Конституційний Суд України, коли відбулося засідання голів конференції європейських Конституційних судів у Батумі. І тоді Конституційний Суд України запропонував ідею ухвалення декларації щодо охорони

територіальної цілісності своїх держав. Потім було зроблено спільну заяву, яка підкреслювала, що Конституційні суди не повинні залишатися байдужими, коли йдеться про захист демократичного правопорядку тощо. До цієї заяви приєдналися Литва, Польща, Молдова, Кіпр і Азербайджан.

– *Із яких питань до Конституційного Суду України надходить найбільше скарг?*

– Виходячи зі своїх спостережень, можу сказати, що найбільше скарг надходить у сфері соціального захисту, особливо в галузі пенсійного забезпечення. Конкретно це стосується осіб з інвалідністю, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Законодавець часто змінював рівень соціального захисту (розмір допомоги таким особам), тому вони шукали захисту в нас. У деяких випадках внесення законодавчим органом змін, що спричиняють зниження соціального захисту особам з інвалідністю, є порушенням Конституції. Багато в чому конституційна скарга була успішною для цієї категорії громадян, ми змогли захистити осіб з інвалідністю: після нашого рішення законодавчий орган певною мірою збільшив пенсію чорнобильцям. Водночас до нас звертаються не лише особи з інвалідністю, а й держслужбовці, чиновники, прокурори, яких не влаштовує розмір пенсій. Не дуже розмежовуючи галузі, маю сказати, що за кількістю звернень на другому місці стоять скарги на порушення прав людини у зв'язку із застосуванням судами норм процесуальних кодексів.

– *Пане Сергію, як ви вважаєте, чи захищені повною мірою конституційні права громадян України? Чи є проблеми? Якщо є, то які?*

– Проблема полягає в тому, щоб якісно розглянути скаргу й ухвалити справедливе рішення. Я не можу давати оцінку юридичній системі загалом. У 2016 році в результаті реформи в Україні було запроваджено новий інститут індивідуальної конституційної скарги. Минуло лише 5 років, і ми намагаємося самотужки досягти свого розвитку, вивчати те, на ґрунті чого ми ухвалюємо рішення. Так, наприклад, ми вивчаємо практику Федерального конституційного суду

Німеччини. Це один із найстаріших судів, чий напрацювання у сфері матеріального права дуже цікаві. Люди отримали більше можливостей у зв'язку із запровадженням цього інституту індивідуальної конституційної скарги. Це додатковий інструментарій. Якщо вони не знаходять підтримки в судовій системі, то йдуть до нас, і ми докладаємо своїх зусиль, щоб їх захистити. Якщо бачимо якусь проблему, ми беремося за її вирішення. Це наше головне призначення та обов'язок.

– У яких сферах переважають суперечності у законодавстві?

– Але ж ми не аналітичний центр. Ми не є інститутом законодавства, що вивчає законодавство. Ми маємо справу з індивідуальними скаргами, а також конституційними поданнями, з якими до нас звертаються, зокрема, Президент або депутати при виявленні тієї чи іншої юридичної проблеми.

– Ми часто читаємо в українських ЗМІ, що проблеми олігархії створюють серйозні перешкоди для людей, суспільства та країни загалом. Як ви плануєте вирішити цю проблему?

– Це питання, яке знаходиться поза межами наших повноважень.

– Ви хочете сказати, що Україна не має проблем з олігархією?

– У Конституційному Суді України немає подання щодо законодавчого регулювання цього питання, хоча Закон ухвалено. Зараз він на розгляді Венеційської комісії Ради Європи щодо відповідності європейським стандартам. До нас ще ніхто стосовно цього не звертався. Тож я не можу зараз сказати вам щось про це.

– Чи заплановано взагалі оновлення Конституції України за допомогою референдуму?

– Це питання також не може бути адресоване нам. Його розв'язувати – політикам: Президенту та депутатам.

– Але ви, як юрист, бачите у цьому потребу?

– Не можу зараз говорити з вами як юрист. Я не просто юрист – я на посаді судді КСУ. Але як один із авторів Конституції, ухваленої 1996 року, можу сказати, що не є прихильником цілком нової Конституції для України. Чинну Конституцію ми писали 5 років. Саме її і треба захищати! Україна досить довго була частиною імперії, яка сама не мала Конституції. Вперше в Росії Конституцію було ухвалено 1993 року. А перші конституції у світі, що обмежують своєю появою всевладдя правителів, з'явилися у XVIII столітті у Франції та США. Наша чинна Конституція на 95 відсотків відповідає європейським стандартам. Над рештою треба працювати і поліпшувати, надавати їй цілком сучасного вигляду. Однак я категорично проти іншої Конституції для України. Це означало б, що нинішня наша Конституція є поганою. Адже це не так. Я прихильник удосконалення нашої національної цінності – Конституції 1996 року, а не створення нової. Ми маємо добру конституцію. Удосконалити її можна й потрібно, а створювати нову – немає необхідності. Тому що під виглядом нової можна втратити ті європейські цінності, які ми набули, ухваливши 1996 року ту, що діє зараз (*Офіційний вебсайт Конституційного суду України (<https://ccu.gov.ua/publikaciya/intervyu-sergiya-golovatogoshidnoyevropeyskomu-byuro-report>)*).

Ганущак Ю., директор Інституту розвитку територій, автор та співавтор ряду законопроектів з питань реформування місцевого самоврядування, бюджету та державних закупівель

Громади – оплот України. Як децентралізація дбає про перемогу

«Російські окупанти поставили ультиматум меру Ізюма, аби він здав їм місто. Марченко відмовився». І це не перша спроба росіян

змусити очільників громад зробити загалом символічний крок – піднести їм ключі від міста. Не зламані, хоч і тимчасово окуповані,

Мелітополь (мера міста Івана Федорова взято в полон за відмову співпрацювати з окупантами), Херсон, Енергодар, Буча... Мабуть, агресор вважає, що мери в Україні, як у Росії, є посадниками центрального уряду, і їхні рішення автоматично поширюються на всі управлінські структури, дислоковані в місті.

В одному цьому повідомленні вже констатується триумф однієї з найголовніших реформ України. Децентралізація передбачає чітке розділення повноважень виконавчої, тобто державної, влади та самоврядування. Захист міста – завдання Збройних сил України, тоді як самоврядування відповідальне за життєзабезпечення міста, роботу комунальних служб на підтримання комунальної інфраструктури. З іншого боку, звернення окупантів саме до очільника міста можна вважати визнанням його впливовості. Адже успіх у веденні війни залежить не тільки від військових, а й від надійності тилу. Теплі оселі для захисників, поживна їжа, вирішення інших побутових питань – усе це посилює мотивацію бійців.

Рішення президента про призначення керівником КМДА кадрового військового хоч і не зовсім відповідає закону, але з великою ймовірністю буде визнане конституційним у разі його оскарження в Конституційному суді. Необхідність розділити повноваження мера та представника державної влади в столиці, про що десятиліття волають і Рада Європи, і українські експерти, знайшла своє непряме підтвердження в перші дні війни. Сам факт того, що противник зумів пробитися майже до середмістя, поки його не знищили, наочно демонструє вразливість конструкції, коли мер, навіть улюблений, має відповідати не лише за комунальне господарство, але й за державні справи, до яких, безперечно, належить оборона.

Голови громад, які тимчасово опинилися під окупацією, зараз у непростій ситуації. З одного боку, потрібно забезпечувати життєдіяльність комунальної сфери, з іншого – починається тиск із боку окупантів прилюдно зафіксувати їм лояльність і... залишитися на своїй посаді. Спроби встановити окупаційну адміністрацію приречені на поразку, оскільки для цього

немає ні кваліфікованих спеціалістів, ні силової підтримки такої адміністрації. Сил росгвардії недостатньо, та й навички у неї є тільки для розгону мітингів переляканих російських опозиціонерів, але аж ніяк не виступів українських громадян із державними прапорами.

Однак іти на невиправдані ризики спілкування з російськими солдатами очільникам громад теж не слід. Вартою уваги є практика дистанційного керування комунальними службами, і не тільки ними. За умов втрати вертикального управління структури поліції та ДСНС фактично координуються теж мером. Однак для того, щоб мати більшу впевненість у їхній готовності не лише виконувати функції підтримання громадського порядку, а й бути осередками сил опору, завбачливі голови громад вчасно забезпечили евакуацію їхніх родин. Сучасна «партизанка» має базуватися в містах, а не в лісах.

На неокупованій території органи місцевого самоврядування мають величезний спектр інструментів для наближення перемоги. Не сковані жорсткими приписами закону, якими мають керуватися державні органи, сесії рад громад затверджують власні програми допомоги армії, біженцям. Адже, дякуючи фіскальній децентралізації, фінансовий ресурс для цього хоч і обмежений, але поки що достатній. Та й Бюджетний кодекс передбачливо залишив можливість надавати субвенції державному бюджету у вигляді програм забезпечення обороноздатності країни. Асоціації ж громад координують потоки вимушених переселенців.

Спроби ворога створити «Херсонську народну республіку» знову проявили питання доцільності існування переліку областей у Конституції України, що є великою спокусою для наповнення такої суб'єктності реальним окупаційним змістом. Знову ж таки, героїчна стійкість Маріуполя хіба не заслуговує на надання йому статусу обласного центру, що наразі забороняє розрахована на інтереси місцевих князьків конституційна норма.

Якщо децентралізація влади показала свої плоди навіть у такій незвичній для самоврядування сфері, як оборона країни, то

цього повною мірою не можна сказати про виконавчу владу, де зміни поки що обмежилися лише спробою створити нове районування, хоч і недосконале. Проявляються недоліки законодавства, яке хоч і стосується дій органів влади у воєнний час, однак не зовсім відповідає викликам. Та ж територіальна оборона за законом мала б створюватись органами місцевого самоврядування, однак на практиці це виявилось функцією військкоматів.

Знову ж таки, потоки охочих захистити якщо не країну, то хоча б рідні міста і села знайшли своє вираження у створенні ряду парамілітарних формувань зразка Майдану, яскравим проявом яких стало створення стихійних блокпостів, що істотно ускладнює рух потоків втікачів від бомб агресора. Створені на базі районних державних адміністрацій військові адміністрації поступово опановують ситуацію, спрямовують енергію людей у нормативне русло.

Хоча із законодавчим полем теж не все гаразд. Найкраще пристосований для створення місцевих об'єднань самооборони Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», який дозволяє рішеннями органів місцевого самоврядування створювати громадські формування з охорони громадського порядку. Але сам по собі цей закон діє лише разом із підзаконними актами уряду, зокрема, з «Порядком здійснення заходів під час запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де введено воєнний стан», затвердженим

постановою Кабінету міністрів України від 8 липня 2020 року №573.

І, знову ж таки, потрібні нормативно-правові акти районних військових адміністрацій, якими регулювалися б відносини між такими громадськими формуваннями та іншими державними структурами. Адже основне завдання таких формувань – охорона громадського порядку та об'єктів комунальної інфраструктури, таких як газорозподільчі вузли та електропідстанції. І оскільки такі формування не можуть замінити собою поліцію та підрозділи територіальної оборони, то найбільша користь від них полягає в спостереженні, виявленні незвичних явищ, невідомих людей.

Також наявність груп спостереження в селах швидше спонукає чоловіків призовного віку серед вимушених переселенців стати на облік у військкоматі, тим більше що для цього не потрібно брати приступом військкомати, – в кожній громаді є посадова особа, відповідальна за облік. Та й старости отримали нову функцію – бути відповідальними за діяльність таких добровільних громадських формувань.

Після війни буде зроблено детальний аналіз дій державних і самоврядних органів, виявлення інституційно неспроможних із них. Однак уже зараз можна з упевненістю сказати: реформа місцевого самоврядування та територіальної організації виконавчої влади зробила вагомий внесок у нашу майбутню перемогу (*Дзеркало тижня* (<https://zn.ua/ukr/internal/hromadi-oplot-ukrajini-jak-detsentralizatsija-dbaje-pro-peremohu.html>). – 2022. – 14.03).

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Білорусь

У Білорусі вступила в дію нова Конституція. Про це повідомляє Дзеркало тижня у Телеграмі.

Основні зміни:

– Президентом можна бути не більше двох термінів. Це означає, що Лукашенко може обратися ще двічі (оскільки зворотної сили закон не має).

– Колишнього президента не можна притягувати до відповідальності за дії, вчинені на посаді.

– У разі смерті президента влада в країні переходить до Ради безпеки.

– Президент може вводити режим НС у разі спроб заколоту та масових заворушень.

– Змістити президента можуть Всебілоруські народні збори.

Як ми писали, нова Конституція забороняє фінансування виборчої кампанії іноземними організаціями та громадянами. Окрім цього, створюється представницький орган «Загальнобілоруське зібрання», яке отримує право зміщати президента внаслідок порушення Конституції. Також це зібрання вирішує питання війни та миру.

ЗМІ відзначають, що з чинної редакції Конституції пропонується прибрати параграф про без'ядерну зону та нейтральність Білорусі.

Зокрема, замість пункту про без'ядерний статус у конституцію пропонують додати слова, що «Білорусь виключає військову агресію зі своєї території стосовно інших держав» (Волинські новини (<https://www.volynnews.com/news/all/u-bilorusi-vstupyla-v-diiu-nova-konstytutsiia/>). – 2022. – 15.03).

**КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС
В УКРАЇНІ:**

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

№ 3 (94) 2022

(28 лютого - 31 березня)

Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»

Комп'ютерна верстка:
Н. Крапіва

Підп. до друку 17.05.2022.
Формат 60x90/8. Обл.-вид. арк. 3,15.
Наклад 2000 пр.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
siaz2014@ukr.net
Свідоцтво про внесення суб'єкта
видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1390 від 11.06.2003 р.